МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0353-а-з
спеціальності 035 Філологія спеціалізації
035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Куракова Аделіна Олександрівна

Керівник к.ф.н., доц. Голуб Ю.І.

Рецензент к.п.н., доц. Надточій Н.О.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології та лінгводидактики
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітня програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
_____Надточій Н. О._____

«____»_____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____КУРАКОВІЙ АДЕЛІНІ ОЛЕКСАНДРІВНІ_____

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом в англійській мові: структурно-семантичний та лінгвокультурологічний аспекти»
керівник кваліфікаційної роботи (проекту): Голуб Юлія Іванівна, к.філ.н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «28» лютого 2024 року № 369-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 1 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретико-методологічні засади фразеології, лінгвокультурології

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) фразеологізм: визначення та історія вивчення; 2) типологічна класифікація фразеологічних одиниць; 3) продуктивність зоонімічних компонентів в утворенні фразеологічних одиниць; 4) національно-культурна специфіка семантики англійських ФО.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Голуб Ю. І., к.філ.н., доц.	05.05.2024	5.05.2024
Розділ 1	Голуб Ю. І., к.філ.н., доц.	24.06.2024	24.06.2024
Розділ 2	Голуб Ю. І., к.філ.н., доц.	07.09.2024	07.09.2024
Висновки	Голуб Ю. І., к.філ.н., доц.	19.10.2024	19.10.2024

6. Дата видачі завдання: 05.05.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз;	березень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	червень 2024	виконано
3.	Написання вступу	червень 2024	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	липень 2024	виконано
5.	Написання практичного розділу	серпень 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2024	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2024	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад 2024	виконано
9.	Захист	грудень 2024	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ А. О. Куракова
(підпис)

Керівник роботи (проекту) _____ Ю. І. Голуб
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ М. В. Залужна
(підпис)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 66 стор., 70 джерел.

Об'єктом цього дослідження є фразеологічні одиниці, що включають компоненти-зооніми в англійській мові.

Предметом дипломної роботи виступають структурно-семантичні та національно-культурні особливості ФО з компонентом-зоонімом в англійській мові.

Мета зробленого дослідження полягає у всебічному вивченні фразеологізмів англійської мови, що містять назви тварин (зоонімів), а також у встановленні змістовного розмаїття, контрастивної цінності та національних особливостей використання зоонімів у складі фразеологічних одиниць.

Теоретико-методологічні засади: основні положення фразеології (Н. Н. Амосова, Н. М. Шанський, В. О. Архангельський, В. Н. Телія, О. В. Кунін, Д. О. Добровольський) та лінгвокультурології (Ю. Д. Апресян, В. П. Белянин, Є. М. Верещагін, Ю. Н. Караулов, А. Вежбицька).

Отримані результати. Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом виступають як мотивовані номінації, що мають позитивну або негативну конотацію. Аналіз фактичного матеріалу та лексикографічних даних показує, що всі метафоричні ознаки детерміновані фенотиповими ознаками. Конотації зоонімів у складі фразеологічних одиниць можуть не співпадати з образом тварини, що склалася у свідомості нації, внаслідок впливу семантики ФО як неподільного поєднання на одиничний зоонім, а також впливу інших компонентів-зоонімів. Зоонім як компонент ФО висловлює різні аспекти сутності іменованої тварини, релевантні для носіїв мови та обумовлені сформованим образом тварини в культурі народу.

Ключові слова: *зоонім, національна своєрідність, семантика, структура, фразеологічна одиниця, характер*

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ…… 9

1.1 Лінгвокультурні особливості фразеологічної системи англійської мови. 9

1.2 Особливості визначення поняття «фразеологічна одиниця» та типологічна класифікація фразеологізмів …… 15

1.3 Базові принципи та основні проблеми дослідження зоонімів……. 19

1.4 Вторинна семантика зоонімів як індикатор категорії конотативності….. 24

РОЗДІЛ 2 ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ…… 29

2.1 Семантична група фразеологічних одиниць з компонентом- зоонімом «свійські тварини» в английській мові……. 31

2.1.1 Семантична підгруппа «свійські птахи»……. 32

2.1.2 Семантична підгрупа «свійська худоба»……... 36

2.1.3 Семантична підгрупа, яка включає компонент-зоонім «домашні улюбленці (вихованці)»……... 43

2.2 Семантична група фразеологічних одиниць із компонентом- зоонімом «дикі тварини» в англійській мові……. 44

2.2.1 Семантична підгрупа, що включає компонент-зоонім «хижаки»…. 49

2.2.2 Семантична підгрупа, що включає компонент-зоонім «травоїдні та всеїдні тварини»…….. 55

2.3 Семантична група фразеологічних одиниць із компонентом- зоонімом «міфологічні тварини» в англійській мові……..…. 59

2.4 Типологічні особливості фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом в англійській мові……..…… 61

ВИСНОВКИ……..……. 65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 67

ВСТУП

На тлі науково-технічного прогресу в рамках антропоцентричної парадигми у фокусі виявляється мовна особистість, вивчення мови з позицій міжкультурної комунікації, контактної лінгвістики та лінгвокультурології. Культурнонаціональний аспект розглядається як інформація, що включає різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативнообразну інформацію носія мови. Національно-культурна специфіка мови та універсальних закономірностей, що виявляються у мові, особливо яскраво представлена у лексичному та фразеологічному фонді. Фразеологічні одиниці (далі – ФО) постійно викликають підвищений інтерес та увагу у дослідників. Адже вживання фразеологічних одиниць надає мові експресивності та виразності, оскільки вони відображають культурні особливості нації. Вивчення ж лексики, що функціонує у ФО, дозволяє отримати відомості про ментальні особливості нації.

Наразі у сучасній лінгвістиці наявна значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, в яких досліджено різні аспекти фразеологічних одиниць [Lakoff 2005; Philip; Huiqqiong 2014; Espinal 2010; Баран 2019; Дем'яненко 2010; Комар 2011]. Предметом дослідження стали фразеологізми різних мов [Григошкіна 2016; Гнатюк 2014; Каян 2015; Юзьвяк 2015], фразеологізми з різними компонентами у своєму складі [Тимощук 2019; Салата 2010; Мороз 2022; Ковбасюк 2015].

Одним із феноменальних явищ у системі лексики мови є зооніми: найменування представників тваринного світу, однакових за своїм зовнішнім виглядом, в осмисленні яких соціумом відбиваються образи, що сягають давньої міфології, традицій та звичаїв носіїв мови. ФО з компонентом-зоонімом виникли на основі образного уявлення про фенотипові властивості та звички диких та домашніх тварин, що стали свого роду системою оціночних образів національної картини світу.

Розгляд фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом як автономної складової одиниці лексичної системи англійської мови розкриває комунікативну сторону мови та здатність до метафоричного осмислення дійсності. Відповідно, у такому ключі **актуальність роботи** пов'язана з необхідністю аналізу та типологічного опису як загальних, так і національно-специфічних закономірностей функціонування зоонімів у фразеологічних одиницях англійської мови, які транслюють відомості про менталітет нації. Актуальним, крім вищевикладеного, є аналіз зібраного матеріалу з позицій антропологічного підходу з використанням принципів лінгвокультурології.

Мета зробленого дослідження полягає у всебічному вивченні фразеологізмів англійської мови, що містять назви тварин (зоонімів), а також у встановленні змістовного розмаїття, контрастивної цінності та національних особливостей використання зоонімів у складі фразеологічних одиниць.

Відповідно до поставленої мети під час проведення дослідження передбачається вирішити наступні **завдання**:

– розглянути теоретичні питання сучасної лінгвокультурології та фразеології;

– уточнити співвідношення понять зоонім, зоологізм, зооморфізм, зооморф, зоосемізм, анімалістичний компонент, анімалізм, зоонімний компонент та зоонімічний компонент;

– розглянути словникові визначення як компонент лінгвістичної картини світу з урахуванням семантичних особливостей відображення метафоричного образу тварин в англійській мові;

– виявити лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, що впливають на національно-специфічне сприйняття зоонімів;

– описати семантичні особливості фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом в англійській мові.

Об'єктом цього дослідження є фразеологічні одиниці, що включають компоненти-зооніми в англійській мові.

Предметом дипломної роботи виступають структурно-семантичні та

національно-культурні особливості ФО з компонентом-зоонімом в англійській мові.

Рішення поставлених у роботі мети та завдань зумовило вибір **методів** дослідження. В основу було покладено загальнонаукові методи: індукції та дедукції, аналізу та синтезу. Робота із зібраною картотекою ФО велася методом суцільної вибірки, з використанням описово-аналітичного методу. Важливе місце у роботі з матеріалом було відведено методам дефініційного, контекстуального та типологічного аналізу. У процесі роботи з корпусом фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом були застосовані методи тематичної класифікації та систематизації мовного матеріалу, в результаті зібрані ФО з компонентом-зоонімом були розподілені за семантично мотивованими групами та підгрупами.

Матеріалом дослідження стала картотека ФО англійської мови (понад 300 одиниць), які були відібрані за допомогою методу суцільної вибірки із фразеологічних словників англійської мови; а також етнолінгвістичні дані та матеріали засобів масової інформації.

Наукова новизна дипломної роботи зумовлена недостатньою вивченістю ФО із компонентом-зоонімом у сучасній лінгвістиці на матеріалі англійської мови. Крім того, новою є класифікація фразеологічних одиниць за групами та підгрупами з урахуванням як біологічного підходу, так і проведення лінгвокультурологічного аналізу окремих компонентів-зоонімів.

Теоретична значущість дослідження полягає в уточненні понять, що використовуються щодо найменувань тварин та обумовлена внеском у вивчення фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом на матеріалі англійської мови, з урахуванням національно-культурної специфіки. Робота робить певний внесок у вирішення проблеми функціонування зоонімів у ФО, зокрема, дослідження дало можливість простежити вплив екстралінгвістичних факторів, таких як географічний та біологічний, а також процесів глобалізації.

Практична цінність роботи полягає в тому, що зібраний емпіричний матеріал може знайти застосування на заняттях з лінгвокультурології,

англійської мови та міжкультурної комунікації, а також використовуватись у написанні кваліфікаційних робіт, посібників.

Результати проведеного дослідження пройшли апробацію на III Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Різдвяні студентські наукові читання».

Цілі та завдання, поставлені в роботі, визначили її **структуру**. Робота загальним обсягом 66 сторінок включає два розділи, вступ, висновки, список використаних джерел (70).

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ

1.1 Лінгвокультурні особливості фразеологічної системи англійської мови

Природна мова – один із таємничих скарбів нашої цивілізації, своєрідний шлях, який пов'язує нас із минулим, допомагає передбачати майбутнє та пов'язує зі сьогоденням. Мова є хмарним сховищем даних, у якому збережено культурні коди і від якого відтворюється досвід попередніх поколінь. Як зазначав Е. Сепір, мова виступає трансмітером традицій та звичаїв, культурної спадщини загалом, тих людей, які говорять і говорили нею. Жива мова, що активно використовується у справах, невіддільна від культури народу [Sepir].

Коннект мови та культури для вчених-філологів у сучасній науці незаперечний, і, у зв'язку з інтенсивністю міграційних процесів, що зросла, особливо важливим у сучасній лінгвістиці визнається лінгвокультурологічне дослідження мов [Маркова 2017, с. 114]. Основна мета такого пошуку полягає в більш повному розумінні як власне мовної системи окремої мови, її уявлень про те, як людині слід реагувати в повсякденному житті, так і виявленні універсалій у світосприйнятті народів по всьому світу.

Лінгвісти, які займаються проблемами лінгвокультурології, наголошують на незаперечній складності предмета дослідження. Справді, зв'язок мови та культури багатогранний, мова та культура доповнюють одна одну [Нагорна 2008; Левченко 2005; Венжинович 2018].

Наприклад, Т. С. Маслова вважає, що лінгвокультурологія розглядає «мову як феномен культури… певне бачення світу крізь призму національної мови… як виразника особливої національної ментальності» [Маслова].

В. М. Васильченко трактував галузь знання лінгвокультурології як

вивчення різноаспектних проблем, пов'язаних із розумінням етномовної картини світу, образу світу, мовної свідомості, особливостей культурно-пізнавального простору мови [Васильченко 2017, с. 37].

Розглядаючи «взаємообумовленість» мови та культури, О.Вежбицька вважає, що культурно обумовлені сценарії можуть розглядатися як місце, де зустрічаються «культура» та «дух», і що, будучи зумовленими специфікою культури, вони й перекладаються та співставні в діапазоні різних культур. Мовні дані в цьому випадку мають зовсім особливу значущість для спроб пролити світло на категорії мислення як у специфічному для окремої культури, так і у загальному сенсі [Wierzbicka].

Одним із найцікавіших об'єктів досліджень лінгвокультурології у такому ключі є фразеологічні одиниці та їх функціонування як «мовного знаку вторинної номінації» [Голубовська 2013, с. 62]. У роботах різних авторів [Демиденко 2015; Коваленко 2021; Доброльожа; Ma Tiechuan] неодноразово наголошується, що одними з найважливіших трансляторів культурної своєрідності у мові є саме ФО.

Т. С. Маслова, спираючись на дослідження архетипів К. Юнга у сфері психології, пише, що ФО є предметом вивчення лінгвокультурології як міфологізовані мовні одиниці. Вона вважає, що найважливіші мотиви народів і епох закріпилися саме у фразеологічних одиницях, які, в свою чергу, обумовлені міфами і легендами [Маслова].

Фразеологічні одиниці наочно демонструють і спосіб життя, і географічне положення, і історію, і традиції тієї чи іншої спільноти, об'єднаної однією культурою [Гордій 2014].

Отже, ФО пов'язані з усіма сторонами життя людини, фразеологія кожної мови унікальна і в той же час схожа з іншими мовами, оскільки такі характеристики, як географічне положення, умови життя, історія та релігія є спільними для різних народів, це положення відноситься до фонових знань та практичного досвіду, накопиченому носіями мови. Фразеологічні одиниці образно інтерпретують світогляд нації і є трансляторами культурних конотацій;

джерела фразеологізмів різноманітні: легенди, реальні історичні події, спостереження за світом.

ФО виникають у національних мовах з урахуванням образного заломлення дійсності, що відбиває духовний досвід народу, пов'язані з його культурними традиціями, і, отже, ФО є носіями національного бачення світу. Підбір компонентів, синтаксичної структури та лексичних одиниць, у тому числі зоонімів, обумовлений реаліями, в яких відбувається життя носіїв мови.

Носії мови є водночас і носіями культури; ФО, як мовні знаки, легко декодуються носіями мови. Ш. Баллі пише, що сам факт «спаяності елементів фразеологізму доводить, що той, хто говорить, не думає про окремі слова» [цит. за: Кривенко 2006, с. 4].

У книзі “On classes idioms and their interpretation” було запропоновано описувати національну специфіку фразеологізмів з урахуванням їхнього потрійного характеру у трьох аспектах:

1. Комплексний аспект: всі елементи фразеологізму в сукупності мають ідіоматичне значення.

2. Розчленований аспект: репрезентують сенс окремо одиницями свого складу.

3. Прототипічний аспект: містять звичаї та традиції, побут та культуру, історію [Espinal 2010, p. 1400].

Розглядаючи ФО у лінгвокультурологічному аспекті, Н. Д. Коваленко висуває такі положення:

– у більшості ФО є «сліди» національної культури, які мають бути виявлені;

– культурна інформація зберігається у внутрішній формі ФО, яка, будучи образним уявленням про світ, надає фразеологізму культурно-національний колорит;

– головне для виявлення культурно-національної специфіки – розкрити культурно-національну конотацію [Коваленко 2021, с. 34].

Зв'язок між мовним виразом, концептуальною структурою та

національно-культурною специфікою мови неодноразово постулювався у теоретичних лінгвістичних дослідженнях у працях А. Вежбицької. Було висунуто ідею, що національно-культурний компонент базується на двох стовпах: по-перше, образній складовій, по-друге, когнітивно-значущіх відмінностях між мовами [Wierzbicka].

З. Р. Дубравська наголошує на важливості виділення пластів мови з яскраво вираженою національно-культурною специфікою [Дубравська 2018, с. 52]. Логічно, що національно-культурна специфіка лексем, зокрема зоонімів, телепортуються в контекст, яким є фразеологічні одиниці. В.М. Телія пише, що «засобом втілення культурно-національної специфіки фразеологізмів служить образне підґрунтя, що містить у собі культурно марковані реалії, а способом вказівки на цю специфіку є інтерпретація образної основи у знаковому культурно-національному просторі даного мовного співтовариства» [цит. за: Панченко 2014, с. 111].

Отже, зооніми у фразеологізмах – це культурно-марковані реалії, вони є образною основою фразеологічних одиниць, на яких будується їх семантика. Зрозуміло, у різних мовах присутні як унікальні, і цілком тотожні образи.

Національно-культурна семантика ФО носить багатошаровий характер: вона включає в себе і ідіоматичне значення фразеологізму, що відображає явища минулого і сьогодення, і значення слів, що входять у фразеологічну одиницю, що відображають предмети культури та значення ФО, вільного словосполучення, що описує певні традиції, звичаї, подробиці побуту народу [Швачко 2011, с. 27]. Такий підхід характеризується врахуванням усього спектру екстралінгвістичних факторів: історичного, релігійного, географічного, побутового.

Таким чином, основний спосіб виявлення національно-культурної специфіки ФО – це інтерпретація та оцінка образів, покладених в основу фразеологічної одиниці, а потім типологічний опис фразеологічних одиниць різних народів та розкриття культурних установок та національної своєрідності. Національно-культурна маркірованість фразеологічних одиниць дозволяє

включати їх у фонд елементів мови, специфічних для певного етносу.

Незважаючи на те, що історія вивчення фразеологічних одиниць обчислюється десятиліттями, інтерес до питань, що виникають у процесі вивчення такого складного та багатоаспектного явища, не тільки не слабшає, а посилюється, оскільки в сучасному світі «глобального села» проблема збереження культурного різноманіття та національної ідентичності як ніколи актуальна.

Отже, фразеологічні одиниці становлять особливу цінність. За загальновизнаною думкою, саме у фразеологізмах відображено історичний досвід народу, уявлення про побут, культуру, працю, тваринний і рослинний світ, вони – одні з найяскравіших компонентів, які створюють мовну картину народів світу. Мова вербалізує національну культурну картину світу, зберігає її та транслює не лише для майбутніх поколінь, а й для носіїв інших мов. Тому так важливо в теоретичних дослідженнях мов розглядати зв'язок мови та культури, оскільки коректна інтерпретація мовних явищ виявляється можливою лише за наукового аналізу мовних особливостей культури.

Перш ніж говорити про особливості фразеологічної системи англійської мови, слід визначитися з дефініцією ключового компонента дослідження, власне фразеологічної одиниці, оскільки питання визначення меж цього явища та терміну залишається дискусійним. Для позначення всього різноманіття стійких виразів використовують такі терміни, як ідіоми, фразеологічні одиниці, фразеологічний оборот, фразеологізм. У свою чергу, думки більшості вчених сходяться на тому, що характерними рисами є семантична неподільність, стислість та образність, особливим чином капсульований досвід нації, що створює її «портрет» серед інших народів.

М. П. Кочерган пише, що фразеологічний оборот є відтвореною в готовому вигляді одиницею мови ... зафіксованою за змістом, формою та видом [Кочерган 2006, с. 56]. М. Ф. Алефіренко відзначає синонімічність термінів «фразеологізм», «фразеологічна одиниця» та «ідіома» і пропонує наступну дефініцію: «словосполучення, в якому семантична монолітність (цілісність

номінації) тяжіє над структурною роздільністю складових його елементів (виділення ознак предмета підпорядковане його цілісному позначенню)» [Алефіренко 2007, с. 39]. «Словосполучення, що стали стійкими фразеологічними одиницями, структурно зближуються зі словами…» [Баран 2019, с. 56]. О.А. Корнілов вважає, що ФО – це «вікно до будинку «буття духу народу»; там же, продовжуючи думку, вчений пише про те, що фразеологізм – це семантично пов'язані поєднання слів, що відтворюються у постійному вигляді у зв'язку з семантикою та лексико-граматичним складом у мові [цит.за: Неровня 2021, с. 46].

У цьому дослідженні такий широкий підхід до інтерпретації фразеологічних одиниць, який пропонує Н. Ф. Венжинович, «семантично монолітних», образних, структурно-неподільних, здатних до відтворення словосполучень», дозволить, по-перше, спираючись на існуючі класифікації та мовні особливості ФО, зосередитися на виявленні національно-культурної специфіки, а по-друге, звернути увагу на мовну реалізацію ФО з компонентом-зоонімом в англійській мові та відображення об'єктивної реальності у свідомості носіїв цієї етнокультури. Автор пише про те, що значення ФО, «що складається з двох і більше слів», є семантично неподільним, невмотивованим значенням слів, які є компонентами ФО, з «повною або частковою лексичною спустошеністю» [Венжинович 2018, с. 29].

Фразеологічні одиниці, як дзеркало, що відбиває самобутність і унікальність культури, транслюють у сучасний світ спостереження та світосприйняття предків. Лінгвокультурологія звертає увагу саме на ФО як культурно-марковані одиниці, що легко ідентифікуються з певною нацією, а, можливо, і мають у деяких випадках риси різних народів, зумовлені загальними моментами історії, однією релігією або подібним географічним становищем. Маючи у своїй основі культурно-маркований знак, фразеологічна одиниця є знаком національного світосприйняття.

Типологічне вивчення особливостей фразеологічних одиниць англійської мови дозволить нам надалі інтерпретувати особливості функціонування

зоонімів, а також вивчити їх коннотативні особливості у фразеологічних одиницях.

1.2 Особливості визначення поняття «фразеологічна одиниця» та типологічна класифікація фразеологізмів

Слід зазначити, що у вітчизняній мовознавчій традиції дослідники часто використовують термін phraseological unit (фразеологічна одиниця), тоді як у англійської традиції спостерігається використання лексеми idiom, що ми могли помітити в словниках. Уточнимо розуміння дефініцій idiom і phraseology в англійській лінгвістичній традиції.

“Longman Dictionary of Contemporary English” визначає: “*idiom is a group of words that has special meaning that is different from the ordinary meaning of each separate word*” [LDCE]. “*Idiom as an expression whose meaning is not formed by composition of the meanings of the constituent words*” [Cacciari 2020, p. 33].

Фразеологія ж в англійській мові як термін інтерпретується наступним чином: *Phraseology is the way that words and phrases chosen and used in particular language or subject* [LDCE].

Таким чином, на нашу думку, терміни *idiom* в англійській мові використовуються для найменування семантично неподільних стійких виразів, що мають значення, що не виводиться з семантики його компонентів, що еквівалентно терміну вітчизняної лінгвістичної традиції «фразеологічна одиниця».

Серед досліджень, присвячених проблемам фразеології, насамперед виділяється робота Л.П. Сміта “Words and Idioms Studies in the English Language”, яку можна визнати однією з перших наукових розробок проблем ідіоматики в англійській мові, де було здійснено загальний огляд явища фразеології, зроблено спробу пошуку універсалії утворення фразеологізмів

Дослідження У. Дж. Болла “Colloquial idioms”, опубліковане в 1958 році, було спробою розгляду вживання звичайних слів у незвичайному контексті [цит.за: Васильків 2013, с. 378].

В даний час проблеми англійської фразеології розглядаються з практичної точки зору на роботах з методики навчання мови. Так, у роботі “Idioms: Processing, Structure, and Interpretation” описані існуючі точки зору на термінологію та класифікацію англійських ФО, а також пропонуються методи практичного застосування для навчання студентів англійської мови як іноземної [Cacciari 2020], в окремих прагматичних роботах розглядають різницю між стійкими виразами і власне фразеологізмами [Espinal 2010; Glucksberg], в когнітивній лінгвістиці досліджують структуру фразеологізмів, наводять їх типологію [Green, Evans 2006], з позиції корпусної лінгвістики та лексикології написано роботу «Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-based Approach» («Стійкі висловлювання і фразеологізми англійською: корпусний підхід») [Moon 2018], з позиції психолінгвістики розглядаються ФЕ у роботі «Idioms: structural and Psychological Perspectives» («Фразеологічні одиниці з погляду структурного та психологічного підходів») [Everaert 2020]. У вітчизняному мовознавстві пильну увагу приділяється дослідженням англійського фразеологічного фонду. Я. А. Баран розглядає англійську фразеологію загалом [Баран 2018], узагальнення теорії англійської фразеології представлено роботі Л. Комара [Комар 2011]. Лінгвісти досліджують англійську в порівнянні з іншими мовами [Григошкіна 2016; Загоруйко 2018; Дем’яненко 2010]; розглядають лінгвокультурологічні проблеми, психолінгвістичні аспекти процесів фразеологічної метафоризації [Гнатюк 2014; Голубовська 2013].

Як у вітчизняній, так і зарубіжній лінгвістиці пропонуються різні класифікації за найрізноманітнішими ознаками: походження, експресивність, звукова організація. Наприклад, Л. Сміт розподілив ідіоми згідно з певними професіями людей: моряків, солдатів тощо, була запропонована класифікація за частинами мови та їх комбінаціях що входять у ФО [цит. за: Коваленко 2021,

с. 57].

Чарльз Філлмор з позицій когнітивної лінгвістики розподіляє ідіоми англійської мови на три категорії за ступенем їх фразеологічної відтворюваності та делимості на окремі сегменти: *unfamiliar pieces unfamiliarly arranged* (власно приказки), familiar pieces *unfamiliarly arranged* (фразеологічні єдності), *familiar pieces familiarly arranged* (фразеологічні вирази) [Fillmore]. О. В. Кунін пропонує класифікацію ФО за походженням, виділяючи «прототипи фразеологічних одиниць»: мовні, мовленнєві, позамовні та змішані, а за внутрішньою формою – прості та складні. Під складною формою маються на увазі фразеологічні одиниці мовні та мовленнєві, а під складною – позамовні та змішані [цит. за: Голоднова 2011, с. 163].

О. І. Смирницький як основний критерій використовує конотацію і поділяє фразеологічний фонд англійської мови на дві групи:

– емоційно марковані ФО;

– стилістично нейтральні ФО [цит.за: Коваленко 2021, с. 34].

За джерелами походження фразеологічні одиниці сучасної англійської мови розділені на 4 групи:

1. Споконвічно англійські.
2. Міжмовні запозичення (запозичені з інших мов шляхом перекладу).
3. Внутрішньомовні запозичення
4. ФО, запозичені в іншомовній формі [Тимощук 2019, с. 250].

Критерієм класифікації може також служити приналежність основного компонента до певної частини мови, згодом даний підхід отримав назву структурно-семантичного, згідно з яким виділяються такі класи: субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні, прийменникові, дієслівні, вигуки, модальні, комунікативні [Сіденко 2015, с. 92].

Антропоцентрична парадигма сучасного етапу розвитку мовознавства зосереджує увагу вчених на характеризації людини за допомогою ФО. Так, Д.Маркова запропонувала антропоцентричний критерій класифікації: професійна, релігійна, соціальна та ін. належність суб'єкта;

– внутрішній стан суб'єкта;
– риси характеру, поведінки, діяльності суб'єкта;
– походження;
– вік;
– міжособистісні стосунки;
– фізична дія;
– явища, об'єкти дійсності;
– знаково-символічне відображення явища;
– топоніми;
– ФО з локальним значенням;
– явища природи;
– продукти харчування;
– матеріальні об'єкти;
– терміни;
– ФО індивідуального спрямування [Маркова 2017, с. 113].

А. В. Марковська в роботі, присвяченій ФО-антропонімам оцінного характеру в німецькій мові, спираючись на екстралінгвістичні параметри зовнішніх і внутрішніх якостей людини, пропонує розмежувати ФО за наведеними нижче групами: репрезентанти зовнішніх та вікових характеристик; соціально-економічний статус; професійна приналежність; етнічна приналежність та місце проживання. Авторка зазначає, що, взявши за основу психологічний критерій, можна виділити репрезентанти ментально-психічних характеристик, психологічних характеристик та моральних характеристик [Марковська 2015, с. 102].

Таким чином, дослідники по-різному визначають критерії та обсяг матеріалу, виходячи з цілей та завдань кожної окремої роботи, з опорою на накопичений досвід. Незважаючи на цікавість і актуальність досліджень англійської фразеологічної системи, багато питань залишаються дискусійними. Вченими не вироблено єдиного принципу класифікації фразеологічних одиниць

сучасної англійської мови та не визначено обсяг матеріалу, який, безперечно, можна було б включати до фразеологічного фонду мови.

Отже, підсумовуючи сказане у цьому розділі, відзначимо, що оскільки зв'язок між мовою і культурою постає цілком очевидним, що найбільш перспективним з погляду майбутнього дослідження постає типологічне вивчення національно-культурних особливостей структури англійської фразеологічної системи, спираючись на групу фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом. Звертаючись до дослідження фразеологічних одиниць, дослідники розкривають національно-культурну семантику та асоціативно образні аспекти інтерпретації дійсності, співвіднесені з культурними еталонами етносу. У наступному параграфі звернемося до опису власне явища зоонімії з метою визначення принципових термінологічних основ цього дослідження та уточнення співвідношення понять зоонім, зоологізм, зооморфізм, зооморф, зоосемізм, анімалістичний компонент, анімалізм, зоонімний компонент та зоонімічний компонент.

1.3 Базові принципи та основні проблеми дослідження зоонімів

Люди та тварини живуть поруч один з одним, ми – сусіди, нас пов'язує навколишній світ реальності та ілюзії людської свідомості. Очевидно, що такі взаємини, будучи непростим та унікальним явищем, мають своє лінгвістичне відображення. Лексико-семантична група, що включає назви тварин, найважливіший фрагмент понятійного простору, що виступає як лінгвокультурологічний репрезентант, своєрідна призма, національне світосприйняття і ментальність. О. О. Юзьвяк підкреслює, що назви тварин, як номінативні одиниці мови, «прямо чи опосередковано, через їх культурні конотації, пов'язані з духовної та матеріальної культурою народу» [Юзьвяк 2015, с. 105].

І. А. Салата наголошує, що компоненти-зооніми одні з найбільш національно-маркованих, їм властива універсальність, з одного боку, і образна індивідуальність та локальність, з іншого [Салата 2010].

У кам'яному віці, коли анімалізм був основою світогляду людей, звірі мали надприродну силу, вони були священними, тотемними. Близько 10 тисяч років тому тварини були одомашнені та стали «друзями» первісної людини. Перекази, міфи, легенди, оповіді та стійкі висловлювання дають нам уявлення про те, як, спостерігаючи за тваринами, люди порівнювали їхні звички з якостями людини, пояснювали існуючий порядок речей. Таким чином, ті розумові конструкції та асоціативні зв'язки, які склалися в давнину, мають досить сильний вплив на сучасних людей, зумовлюючи комунікативну важливість та національно-специфічні конотації назв тварин – зоонімів [Панченко 2014].

Вивчення назв тварин та фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом дозволяє виділити важливі ціннісні орієнтири кожного народу. Як зазначала О. О. Нагорна, «метафоричні та метонімічні переноси у складі ФО виникають з урахуванням реально існуючих предметів і є евристично значущими, тому, що вони найбільш яскраво відображають розбіжність уявлень про навколишній світ у різних народів» [Нагорна 2008, с. 3]. Необхідно відзначити, що найменування тварин у різних мовах містять різні якості та характеристики, викликають різні асоціації. Н. М. Неровня вважає, що цей факт свідчить про індивідуальність образного мислення конкретного народу, є складним асоціативно-психологічним процесом, а також говорить про відмінності в ціннісній картині світу різних етносів [Неровня 2021, с. 45]. З цього погляду зооніми виступають, з одного боку, як елементи культури, з іншого боку – як елементи мови. Отже, вони можуть бути об'єктом лінгвокультурологічного дослідження.

Дійсно, з опорою на фразеологічний фонд мови, безпосередньо на ФО з компонентом-зоонімом, з'являється можливість дослідження національно-культурної специфіки назв тварин та виявлення теоретично загальних та

національно-специфічних культурних конотацій даних номінативних одиниць. У зв'язку з розгалуженістю семантичної структури, високим фразоутворювальним потенціалом та ускладненістю асоціативних ознак, зооніми становлять особливий інтерес для дослідження в руслі лінгвокультурології [Маслова].

Двоїстість зоонімів як знаків мови для людини, що володіє мовою, очевидна, оскільки одночасно вона має знання і в культурі. Відповідно, мовні знаки, якими вона користується, відображають культуру, слугують основним інструментом уявлення національно-культурної специфіки, концептуалізації картини світу. Таким чином, у зоонімах певним чином кодуються зрозумілі у певному мовному співтоваристві культурні смисли. Це і є проявом національно-культурної специфіки людського сприйняття дійсності, яку кожен народ фіксував у своїй мовній картині світу з найдавніших часів.

Крім антропоморфічного значення зооніми мають категорію одухотвореності. Т. С. Маслова зазначає той факт, що з класом особистих похідних слів тісно пов'язаний клас дериватів-зоонімів як загальним значенням одухотвореності так і завдяки словотворчим особливостям [Маслова].

Пильна увага до вивчення лексико-семантичної групи тварин, їхнє важливе значення в людській спільноті призвело до появи різних термінів, що використовуються для номінації даного мовного явища. Аналіз теоретичних джерел виявив змішання сфер вживання, і навіть відсутність єдиного підходу до критеріїв номінації даної лексико-семантичної групи у зв'язку з обширністю фактичного матеріалу дослідження. Щодо найменувань тварин дослідниками застосовуються різні терміни: зоонім, зоологізм, зооморфізм, зооморф, зоосемізм, анімалістичний компонент, анімалізм, зоонімний компонент і зоонімічний компонент, зооморфний образ, зоонімовмісна лексема, зоохарактеристика, зооморфізм. У цьому розділі ми розглянемо різні лінгвістичні підходи до визначення багатоаспектного явища зоонімії та визначимо релевантний для нашого дослідження підхід.

Г. Л. Кривенко використовує термін «зоосемізм»; на думку вченої, це

«родовидова надспільність», в якій головним аспектом розмежування цієї лексико-семантичної групи є метафоричність значення. Обумовлена коннотативним аспектом метафора нівелює номенклатурне значення, що стосується найменування тварин до термінів; зоосемізми широко використовуються у побуті, літературі та фразеології [Кривенко 2006, с. 4].

На думку З.Р.Дубравської, зооніми, анімалізми, зоологічна лексика – еквівалентні терміни, що позначають пряму номінативну назву тварин. Однак вона відмежовує зоосемізми (в іншій термінології зооморфізми), які використовуються метафорично і мають певне коннотативне значення, що характеризує людей [Дубравська 2018].

І. Л. Каян зазначає, що анімалізм – широке поняття, що включає нижчеперелічені терміни у зв'язку із спільністю їх походження: зооніми, зооморфізми або зоосемізми. Зооніми, а також зоологічна лексика є синонімами і, на думку дослідника, прямо номінують тварин. До зооморфізмів або зоосемізму відносяться назви тварин, що використовуються в переносному значенні, що реалізується в складі ФО для характеристики явищ і людей [Каян 2015].

Термін «зооморфізм» вживається рядом вчених для позначення внутрішньослівної метафори, основою якої є «властивість, яка є у тварини (або приписується їй мовною свідомістю) і представлена як характеристика деякого іншого референта» [Григошкіна 2016, с. 223].

Зооморфним образом (зообразом) називають всю систему асоціацій, пов'язану у носіїв мови з уявленням про дану тварину в проекції на людину, тоді як під зоохарактеристикою розуміється переносне значення, яке фіксується словниками у відповідних статтях. Зообраз ширший за смисловим обсягом, ніж зоохарактеристика [Голоднова 2011, с. 265].

Термін зоонім вперше з'являється у науковій літературі у 60-х роках. минулого століття, його грецьке походження (ζῶον – тварина + ὄνομα – ім'я). Одне з трактувань запропоновано у Словнику української ономастичної термінології, де під зоонімом розуміється прізвисько тварин, привласнене

людьми, послідовність символів [СУОТ 2012, с. 27].

І. О. Голубовська під зоонімами розуміла лексико-семантичні варіанти слів, що виступають як родові назви тварин. Наприклад: *bear, fox, wolf, dog, cat*. Це значення мають слова і словосполучення «зоонімна лексика», «анімалістична лексика», «анімалізми» [Голубовська 2013, с.62].

О. П. Демиденко також вважає, що зооніми відносяться до власне назв тварин у прямому повсякденному значенні. Вона пише, що зооніми – як окремі лексичні одиниці та як компоненти стійких виразів – широко представлені у всіх мовах світу і відносяться до одних з найдавніших та найпоширеніших одиниць мови [Демиденко 2015, с. 63].

У сучасних дослідженнях робляться активні спроби побудови ієрархії термінів, пов'язаних із лексико-семантичною групою «тварини», уточненням обсягів понять. Г. М. Доброльожа дотримується наступного порядку використання термінів: анімалізми – найменування тварин і похідні від нього лексеми; зоосемізми, зооніми, зоологізми – звичайна номінація звірів; зооморфічні елементи, зооморфізми, зообрази, зоохарактеристики, антропоніми зоонімічного типу – це метафоричне найменування, що використовується для характеристики людей та явищ [Доброльожа].

У роботах вчених також зустрічаються терміни «зоонімна лексика/компонент» та «зоонімічна лексика/компонент», які на думку В. М. Васильченко, синонімічні зоонімам, що включають як прямі номінативні значення, так і метафоричні образи [Васильченко 2017, с. 37].

Таким чином, наявність різних точок зору, різної термінології, спроб її осмислення та інтерпретації свідчить про актуальність даної теми дослідження, статус зоонімної лексики досі викликає суперечливі погляди в науковій спільноті. Я. А. Баран вважає, що багато термінів є взаємозамінними, синонімічними [Баран 2018, с. 16].

Розглянувши різні точки зору, а також визначення різних термінів «зоонім», «зоологізм», «зооморфізм», «зооморф», «анімалістичний компонент», ми вважаємо термін «зоонім» найбільш ємним для даної лексичної області.

Таким чином, «зоонім» розглядається як термін, що виражає широке поняття, до якого входять слова, що є родовидовими найменуваннями тварин, нами були включені назви домашніх тварин, домашніх улюбленців, диких звірів, птахів домашніх і диких, гризунів, плазунів та земноводних, і навіть міфологічних тварин.

Розглядаючи особливості зоонімів, неможливо залишити без уваги питання номінації окремих груп тварин, а саме птахів, риб, комах. Н. М. Тимощук справедливо вважає, що, використовуючи наукову термінологію, можна говорити про орнітоніми (птахи), ентомоніми (комах), іхтіоніми (риби) [Тимощук 2019, с. 250]. Проте у цьому дослідженні ми використовуватимемо дану термінологію, оскільки, на погляд, її використання обгрунтовано у разі дослідження окремих видів зоонімів.

У нашому дослідженні основна увага зосереджена на опозиції (свійські/дикі/міфологічні), про що ми говоритимемо нижче, у зв'язку з чим використання найменування окремих груп тварин є недоцільним.

У наступному параграфі звернемося до структурно-семантичної класифікації фразеологізмів із компонентом-зоонімом в англійській мові, оскільки особливості культурно-історичного розвитку національної мови відображені саме у фразеологічній метафорі зооморфного характеру (ідіомах, прислів'ях, приказках), як було з'ясовано нами.

1.4 Вторинна семантика зоонімів як індикатор категорії конотативності

Одним із важливих питань у лінгвістиці залишається проблема багатовимірності мови, а саме проблема полісемії. Опис значення слова з погляду його багатозначності обумовлено необхідністю розуміння семантики слова національно-культурному аспекті. Ця думка враховує все різноманіття і багатогранність лексеми в мові, спираючись на роль мови у формуванні

національного світогляду. О. П. Левченко пише, що «внутрішня форма слова» не збігається зі значенням слова, хоча вона й допомагає інтерпертувати «ідеологію та міфологію мови» … «образів та уявлень», рекурентних у цьому етносі [Левченко 2005, с. 36].

Абсолютно виразно, що кожне слово укладає у своєму фонемному складі те уявлення та образ світу, що склалися у певної нації. Дослідження лексичних значень зоонімів стало предметом великої кількості наукових робіт ([Панченко 2014; Юзьвяк 2015; Салата 2010; Кривенко 2006, Маслова]).

У завдання цієї роботи не входить опис власне явища полісемії, проте для опису та ідентифікації компонентів-зоонімів у складі фразеологічних одиниць доцільно розглядати два види лексичного значення – «первинне» та «вторинне». Ця думка була висунута у роботі С. О. Швачко [Швачко 2011]. У такому ключі на перший план виходить питання про те, що у фразеологічних одиницях семантика зооніму є переосмисленою, по-перше, під впливом інших компонентів, а по-друге, завдяки багатовіковій історії, оскільки формування семантики ФО, мабуть, збіглося з моментом початку усвідомленого ведення домашнього господарства. Частота використання зоонімів у фразеологізмах пов'язана із тривалим періодом розвитку асоціативних зв'язків.

Коли йдеться про таку складну галузь, як лінгвістичне значення, то насамперед слід звернути увагу на широке визначення поняття. Отже, у словнику А.Загнітко знаходимо дефініцію, яка свідчить, ща лексичне значення слова - це предметно поняттєвий зміст слова; конкретно індивідуальний зміст слова, що є відбиттям або вираженням і фіксацією у свідомості елемента дійсності, позначеного звуками (одиниця номінації); історично закріплена у свідомості людей співвіднесеність слова з певним явищем дійсності [Загнітко 2020, с. 231].

Таким чином, видається логічним визначити дефініцію терміна «вторинного значення» у застосуванні до явища зоонімії, як терміна, релевантного для нашого дослідження, а також описати можливі шляхи дослідження, вторинного значення зооніму.

Для нашого дослідження релевантним є розмежування вторинного та первинного значення у зооніму, оскільки у складі ФО зооніми є компонентом, який залежить від інших складових частин і переосмислений у контексті історії та культури. Для опису дихотомії «первинне» – «вторинне» значення в сучасній лінгвістиці склалася наступна термінологія «вихідне\похідне», «пряме\переносне», «центральне\перефірійне».

У словнику А.Загнітко знаходимо, що первинне лексичне значення, як власне випливає з назви “original (primitive) meaning” вихідне, первісне значення, там же вторинне лексичне значення, “secondary meaning”, не основне, похідне значення, переносне значення [Загнітко 2020, с. 231].

Як відомо, первинне лексичне значення вказується у словниковій статті на першому місці. Вторинне лексичне значення обумовлено «людським фактором», оскільки саме за допомогою мови людина інтерпретує та оцінює навколишню дійсність. Образне сприйняття світу, асоціативність людського мислення реалізуються у вторинному лексичному значенні.

Л. А. Ковбасюк зазначає, що образна основа фразеологічних одиниць переосмислюється настільки, що пошук витоків значення за участю реальної тварини з сучасної точки зору є марним, відбувається інтеграція семантики зооніму в структуру фразеологічної одиниці, залишаються лише асоціативні ознаки лексеми, властиві тому чи іншому національно-культурному світобаченню [Ковбасюк 2015, с. 267]. Фразеологічні одиниці як метафори відносяться до ситуацій, дій, чи подій, вони уособлюють їх. Найчастіше прямі значення ФО тісно пов'язані з метафоричним значенням ФО і використовуються як порівняні висловлювання [Glucksberg].

Звужуючи аспект дослідження вторинного лексичного значення зоонімів, звернемося до власне досліджень вторинної семантики зоонімів. Л. Є. Азаровою наводиться положення про те, що серед вторинних значень необхідно розглядати не тільки фразеологічні, а й лексично пов'язані значення. Роль лексично пов'язаного значення виходить на перший план у мікроконтексті з «лексемами-супутниками», що є умовами реалізації вторинного зв'язаного

значення [Азарова 2021, с. 11].

Існують різні підходи до опису значення слова. Л. Я. Гнатюк, підсумовуючи накопичений досвід досліджень, зазначає найбільш значущі:

1. Асоціативний підхід (аналіз значення як надбання індивідуума);
2. Параметричний підхід (значення слова можна розкласти на параметри, за рівнем важливості носіїв мови);
3. Ознаковий підхід (розкладання значення слова через сукупність ознак: якість, дія тощо);
4. Прототипний підхід (виявлення прототипів, релевантних носіїв мови);
5. Ситуаційний підхід (опис значення через його реалізацію у контексті) [Гнатюк 2014, с. 13].

Дослідження вторинного лексичного значення слова, метафор, зумовлених національно-культурною специфікою, займалися зарубіжні вчені. G. Lakoff пише, що метафори засновані на «фізичному та культурному досвіді» … проте метафори відрізняються від культури до культури [Lakoff 2020, p. 26]. Метонімія, заснована на суміжності понять, одна із способів переосмислення дійсності. Коли «контекстуально-несумісні значення породжують нове значення», наприклад, метафори і ФО, вони використовують порівняння [Giora].

Наведені тези видаються актуальними при розгляді компонентів-зоонімів, адже фенотипний прототип компонента-зооніма – універсальний, але метафори, що послужили основою виникнення вторинного значення зооніма, і, як наслідок, ФО, мають національно-культурну специфіку. Завдяки метафоризації та метонімії компонентів, що входять до складу ФО, з'являються унікальні культурні конотації [Huiqiong 2014, p. 1293].

Я. А. Баран, вважає, що «наївна картина світу», яка склалася протягом століть, куди, зокрема, входять компоненти-зооніми, що є предметом даного дослідження, «відбиває матеріальний і духовний досвід народу – носія цієї мови»… унікальний у двох аспектах, по-перше, «наївні тлумачення»

відрізняються від прийнятих наукових, по-друге, аналіз значень слів та їх смисли можуть «в деталях відрізнятися один від одного», в науковій картині такого бути не може [Баран 2019, с. 37].

Базою для мотиваційних відносин між значеннями є безліч ознак, що утворюють семантику компонента-зооніму. Широке використання зоонімів ґрунтується на прагненні людини до пояснення навколишнього світу, його життєвому досвіді… спостерігаючи за звичками тварин, люди метафорично інтерпетують нові події та явища [Загоруйко 2018, с. 553].

Виходячи з цього положення, можна зробити висновок, що інтегральне значення, що утворюється сукупністю ознак зооніму, є основою для формування фразеологічної одиниці. Культурна інформація в семантиці ФО має коннотативні особливості. Конотація є важливим аспектом семантики компонента-зооніму. Конотація компонента-зооніму проявляється в оціночності, образності та експресивності. Нацією встановлено асоціативний зв'язок між зоонімом та метафоричним уявленням про особистість, звичками тварини та еталонами людської поведінки.

Таким чином, вторинне значення зооніму є ключовим аспектом інтерпретації семантики фразеологічної одиниці. Національно-специфічні асоціації, що сформувалися у процесі становлення мов та культур, зумовлені роллю тварин, їх значенням у житті людини.

РОЗДІЛ 2
ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-ЗООНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Доцільно підходити до світосприйняття носіїв англійської мови з ширших позицій вивчення лінгвістичних та паралінгвістичних елементів, пов'язаних власне із зоонімами. На думку З. Р. Дубравської, про поширення ФО з компонентом-зоонімом та деякою універсальністю зоонімів свідчить той факт, що зоонімна фразеологія відноситься до однієї з найдавніших форм дослідження світу та внутрішнього стану людини, дійсно у всіх мовах світу вони є найвживанішими для метафоричної характеристики якостей людини [Дубравська 2018, с. 51].

При вивченні мови має місце «проникнення» у значення компонентів-зоонімів, їх конотації є елементами лінгвістичної та національно-культурної картини світу, вони формують мовленнєву поведінку етносу, займають серйозну нішу у фразеологічному фонді мови, і, у зв'язку з перерахованим вище, відбувається сприйняття системи цінностей, думок, зафіксованих у мові.

У цьому розділі буде зроблено спробу вивчити процеси, що вплинули на формування та виникнення ФО з компонентом-зоонімом, розглянути і проаналізувати лексико-семантичні і мотиваційні аспекти виникнення фразеологічних одиниць із компонентом-зоонимом. У процесі побудови типологічного опису компонентів-зоонімів звернемо увагу на лінгвістичні фактори та національно-культурну специфіку в умовах глобального сучасного інформаційного простору.

У процесі аналізу ФО з найменуваннями тварин в англійській мові було виявлено 30 назв тварин. Серед них найчастіше зустрічаються: *ape* «мавпа», *ass* «віслюк», *bear* «ведмідь», *beaver* «бобер», *bull* «бик», *camel* «верблюд», *cat* «кішка», *calf* «теля», *cow* «корова», *dog* «собака», *donkey* «віслюк», *fox* «лисиця», *goat* «козел», *hare* «заєць», *hog* «кабан», *horse* «кінь», *lamb* «ягня»,

leopard «леопард», *lion* «лев», *monkey* «мавпа», *mule* «мул», *ox* «віл», *pig* «свиня», *rabbit* «кролик», *rat* «пацюк», *sheep* «вівця», *skunk* «скунс», *squirrel* «білка», *tiger* «тигр», *wolf* «вовк» та більш ніж 20 назв птахів: *chicken* «курча», *cock* «півень», *coot* «лисуха», *crow* «ворона», *dotterel* «сивка», *dove* «голуб», *duck* «качка», *eagle* «орел», *goose* «гусак», *hawk* «яструб», *hen* «курка», *jay* «сойка, деряба», *lark* «жайворонок», *magpie* «сорока», *nightingale* «соловейко», *parrot* «горобець», *peacock* «павич», *pigeon* «голуб», *swan* «лебідь», *rook* «грак», *vulture* «гриф» та деякі інші. Також зустрічаються зооніми на зразок: *bee* «бджола», *bird* «птах», *eel* «вугор», *fish* «риба», *fly* «муха», *hound* «гончий собака», *mouse* «миша», *snake* «гадюка» та ін.

У цьому дослідженні було запропоновано семантично мотивована класифікація, яка спирається як на фенотипічні ознаки, а й у функціональну роль тварин у житті. Власне ознаки, що характеризують ставлення тварин до життя людини, є прекрасною основою для класифікації зоонімів та аналізу їх лексико-семантичних особливостей. Зібраний матеріал був розділений на наступні 3 великі групи по відношенню до людини та виконуваних функцій у людському житті:

1. ФО, що включають компонент-зоонім «свійські тварини».
2. ФО, що включають компонент-зоонім «дикі тварини».
3. ФО, які включають компонент-зоонім «міфологічні тварини».

У свою чергу, у цих групах були виділені підгрупи за фенотиповими характеристиками. Так, група «домашні тварини» включає такі підгрупи: свійський птах, сільськогосподарські тварини, домашні вихованці (улюбленьці).

Група «дикі тварини» була поділена на 2 підгрупи: хижі звірі, травоїдні та всеїдні тварини.

У зв'язку з нечисленністю зоонімів, які входять у групу фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом «міфологічні тварини», тобто ті, яких не існує в реальності, є доцільним не розділяти її на підгрупи.

Отже, фразеологічні одиниці, до складу яких входять компоненти-

зооніми, становлять велику цікавість з погляду лінгвістики, філософії, історії та культури, є збірними емоційно-оцінними образами, відбивають різноманітні уявлення та національну самобутність. Запропонована класифікація ФО з компонентом-зоонімом дозволяє виявити національно-культурні особливості функціонування зоонімів, побудувати графік фразеологічної продуктивності зоонімів у кожній тематичній групі та підгрупі, а також дослідити їх коннотативні та семантичні особливості.

1.5 Семантична група фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом «свійські тварини» в англійській мові

Видається доцільним розпочати стуктурно-типологічний опис з розгляду групи ФО, які включають свійських тварин як найбільш близьких до людей з найдавніших часів. Тисячі років тому давні люди зробили перші кроки на шляху одомашнення з тією метою, щоб зробити своє життя комфортнішим та стабільнішим. Людина отримувала від одомашнених тварин як матеріальні продукти (м'ясо, молоко, яйця), а й естетичне задоволення. Вчені вважають, що прабатьками свійських тварин були дикі звірі, а з'явилися перші свійські творини ще до кам'яного віку. Про те, коли людина одомашнила тварин, практично немає відомостей, так само катастрофічно мало відомостей щодо їх походження. У Біблії йдеться про свійських тварин, як про звичайні інструменти землеробства та скотарства.

У цьому розділі розглянуто три семантичні підгрупи, що становлять групу свійських тварин, перші дві відносяться до сільськогосподарських видів (підгрупи «свійський птах» (курка, гусак, качка) та «свійська худоба» (кінь, корова, баран, свиня)). Вони забезпечують людину їжею та сировиною для промисловості, деякі використовуються як засіб пересування. Третя підгрупа «домашні улюбленці (вихованці)» (що включає найпоширеніші та найдавніші

компоненти-зооніми «кішка» та «собака») об'єднує тварин, яких зараз заводять для отримання естетичного задоволення. Тим не менш, і вони мають свою практичну цінність: собаки допомагають полювати, пасти стада, охороняють будинок від диких тварин, кішки полюють на мишей. Нині у багатьох районах землі кішки та собаки продовжують приносити користь людям.

1.5.1 Семантична підгрупа «свійські птахи». Спершу розглянемо семантичну підгрупу «свійські птиці», що склалася з 3 зоонімних компонентів: *chicken, goose, duck*. Імовірний час одомашнення птиці – 6000 років до н.е., і першим птахом, за припущеннями вчених, була курка, 4000 років тому з'явилися згадки про домашню качку в Китаї, і 3000 років до н.е. про гусей у Єгипті. Відповідно до біологічної класифікації, курка відноситься до виду куроподібних, а гусак і качка до виду гусеподібних. Отже, зооніми групи «свійський птах» представлені 3 основними видами, одомашненими в давнину і стали джерелом ФО, це *chicken, goose, duck*.

Лексикографічні дослідження показують, що в семантичній структурі слова укладені знання народу власне про предмет, а, дослідивши його тлумачення, наведене у словнику, можна зробити висновок про те, які зовнішні та внутрішні якості та властивості предмета, що позначається словом, є релевантними для носіїв тієї або іншої мови. Щоб виявити національно-культурну специфіку в підгрупі «свійський птах», розглянемо визначення зоонімів у мономовних тлумачних словниках. Виявивши базові аспекти, звернемося до аналізу ознак, що стали мотиваційними для ФО.

Первинний розгляд ФО з компонентом-зоонімом *chicken* вказує на їхній солідний обсяг, це найбільш продуктивний зоонім цієї групи в англійській мові. Дотримуючись запропонованої методики дослідження, розглянемо визначення у тлумачних словниках.

У тлумачному словнику англійської мови “Longman Dictionary of Contemporary English” про лексему *chicken* крім основного, “*meat from a chicken*” [LDCE]. Словник Macmillan також стверджує: “*The female chicken is called a hen and the male is called a cock or a rooster. A baby chicken is called a*

chick" [MED]. Видається доцільним включити до дослідження національно-культурної специфіки зооніми *hen, cock, chock* в англійській мові. Кожна лексема має особливу комбінацію та репрезентативність у внутрішній формі фразеологічних одиниць. Проте центральною лексемою є *chicken*.

Таким чином, вивчення дефініцій лексеми *chicken* у мономовних тлумачних словниках показує, що еквівалентним компонентом значення є «свійський птах, який відкладає яйця». Якщо уявити запропоновані у словниках фізіологічні особливості лексеми *chicken* схематично (здатність нести яйця – рано вставати), ми можемо вести мову про асоціативні ознаки, які з'явилися базисом у розвитку вторинного значення зоонімів, що описують характер, інтелектуальні та поведінкові особливості людини у ФО.

Перша асоціативна ознака «курка відкладає яйця», наведена в тлумачних словниках, має паралелі в досліджуваній мові і представлена нейтральною за конотацією ФО: *a chicken-and-egg problem (thing)* – проблема, що не має рішення (висхідна до найдавнішого логічного парадоксу понять з нечітким обсягом про те, що було на початку, курка чи яйце). Так, у газеті "The Independent" знаходимо приклад: *More or less by definition, a "culture" can not be "enforced". It has to develop organically. It is, in other words, a chicken-and-egg thing* [Independent].

ФО лише на рівні внутрішньої форми об'єктивують поведінкові ознаки курки, саме стадність, метушню, відсутність здатності до польоту. Порівняння, використані у ФО, додатково модифікують асоціативну ознаку «метушні» і посилюють його метафоричне значення. Як правило, фразеологічні одиниці в даному випадку експлікують негативну конотацію, що можна простежити на таких прикладах: *be running (run) around like a headless chicken* (обр. рухатися і діяти неорганізовано, хаотично, поспіхом). Як відомо, курка здатна деякий час бігати після того, як їй відрубають голову.

Вторинне значення зооніму пов'язане з характеристикою людини, зокрема, її душевних якостей та характеру, манери поведінки, що також реалізуються на рівні внутрішньої форми фразеологізмів. Асоціативна ознака

«курка – жінка» / «півень – чоловік» експлікує асоціативно-мотивований зв'язок людини з твариною. Так, в англійській лінгвокультурі семантична ознака «курка-жінка»/ «півень-чоловік» реалізується у вигляді знеособлених фразеологічних одиниць, однаково застосованих як до чоловіків, так і до жінок. Вони відображають суб'єктивну оцінку ментальних та інтелектуальних здібностей у негативному аспекті: *chicken-hearted* – боягузливий, *to be chicken* – трусити, *handwriting is like chicken scratch* – писати як курка лапою. ФО *spring chicken* (обр. наївний юнак/дівчина) у контексті бівалентен і може передавати як позитивну, так і негативну конотацію. Наприклад: *I'm not saying Graham is a gamble. He is a pretty consistent performer, but he is also not a spring chicken.* [BBC].

Компонент-зоонім *duck* посідає друге місце в англійській мові в аспекті активності у ФО. Наслідуючи алгоритм, який використовується в цій роботі, звернемося до вивчення дефініцій тлумачних словників та виявлення релевантних асоціативних ознак.

У словнику англійської мови “Oxford Dictionary” знаходимо значення зооніму *duck*, що розглядається: “*a water bird with a broad blunt bill, short legs, webbed feet, and a waddling gait. A duck as food”* [Oxford Dictionary].

Лексикографічні джерела проектують тотожні ознаки компонента зооніму *duck*. Представляючи їх схематично, виділяємо релевантні асоціативні ознаки «водоплавний птах – перетинчасті лапи (перехідна хода) – плоский дзьоб». Аналіз зібраних ФО показав, що остання ознака не є релевантною. Асоціативні ознаки компонента-зооніму «водоплаваючий птах» і «перетинчасті лапи (перехідна хода)» шляхом метафоричного перенесення є базою для ФО.

Ознака «качка – водоплавний птах» обумовлений екстралінгвістичними знаннями про спеціальний жир, який покриває пір'я качки, дозволяючи їй почуватися комфортно у воді. Це найпродуктивніша асоціація. Відповідно, в англійській лінгвокультурі знаходимо приклади: *take to (something) like a duck to water* – легко адаптуватися до ситуації, почуватися як качка у воді, *lovely weather for ducks* – дощова погода, *like water off a duck's back* – як із гусака вода.

«Качина хода» (перехідна хода) є релевантною асоціативною ознакою, зафіксованою в лексикографічних джерелах. Семантика ФО утворюється шляхом метонімічного перенесення ознаки «качина хода» на опис характеру людини або подій, що відбуваються у світі. В англійській мові мотивовані даною ознакою ФО мають позитивну (*get (have) your ducks in a row*) і нейтральну (*if it looks like a duck and walks like a duck, it is a duck*) конотацію. Наприклад: *Le's get our ducks in a row* [Independent].

Зоонім *duck* виступає як основний при описі ментальних і фізичних особливостей індивіда (безвідносно гендерної диференціації): *a dead duck* –про людину, яка постраждає через свої вчинки, *a sitting duck* – беззахисний, вразливий, легка здобич, *a lame duck* – «кульгава качка» (обр. бідолаха).

Аналіз фактичних даних показує, що йдеться про негативну конотацію, яка репрезентується у відповідному контексті. Слід зазначити, що ці фразеологічні одиниці можна використовувати як описи окремої людини, так й компанії, групи людей. Наприклад: *Energy bill: Nuclear power "is a dead duck"* [BBC].

ФО з компонентом-зоонімом *goose* займають третє місце в англійській мові, і в цілому *goose* відноситься до зоонімів із середнім ступенем фразеологічної активності. Звернемося до опису дефініцій зооніму *goose*, зафіксованого в лексикографічній традиції.

Словник англійської мови пропонує такі відомості про гусака: "*a large waterbird with a long neck, short legs, webbed feet, and a short broad bill*". Далі наводяться деякі уточнення та порівняння. "*Generally geese are larger than ducks and ha longer necks and shorter bills. The flesh of a goose as food*" [Oxford Dictionary].

Тлумачні словники фіксують складові компоненти значення зооніму: по-перше, це водоплавний птах, по-друге, він має короткі лапи та плоский дзьоб. Первинне дослідження отриманого в результаті суцільної вибірки матеріалу показує, що асоціативна ознака «гуска – водоплавний птах» є основною: *get goose bump (pimples)*.

Як і курка, гуска в англійській лінгвокультурі асоціюється зі здатністю відкладати яйця, тому асоціативна ознака «гуска несе яйця» представлена у фразеологічних одиницях і є національно-специфічною. Вона конотативно бівалентна, так, наряду з ФО *a wild goose never laid a tame egg* (дика гуска не викладе хороше яйце) існує антонімічна за конотацією ФО *goose that laid the golden egg* – гуска, яка несе золоті яйця. Мотивованість екстралінгвістичними знаннями про компонент-зоонім (домашня гуска, на відміну від дикої, відкладає великі яйця) очевидна на контекстуальному рівні: *...given the deficit problems that all countries have at the moment I wouldn't put it past anyone to kill the goose that's laid the golden egg* [Independent].

Порівняльні обороти, що базуються на асоціативній ознаці «гуска-людина», в англійській лінгвокультурі мають негативну конотацію: *silly as a goose* – дурний як гусак.

Традиція приготування гусака у свято Різдва імпліцитно виражена у 40% фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом *goose* в англійській мові. Так, знаходимо такі приклади, що експлікують негативну конотацію: *What's sauce for the goose is sauce for the gander* – про рівноправність, *one's goose is cooked* – відплата, *cook someone's goose* – занапастити, загробити когось; *get goose flesh* – мурашки на шкірі.

Таким чином, в англійській мові компонент-зоонім *chicken* є найпродуктивнішим у підгрупі «свійській птах», на другому місці знаходиться зоонім *duck*, на третьому *goose*.

Мотиваційним стимулом виникнення ФО з компонентом-зоонімом підгрупи «свійський птах» послужили асоціативні ознаки, що виникають на основі релевантних характеристик поведінкових та фізіологічних особливостей свійської птиці, які зафіксовані в словниках, а також прототипові ситуації, пов'язані з щоденною сільськогосподарською працею. Компонент групи зоонім «свійський птах» не стає об'єктом будь-якого сакрального осмислення в англійській лінгвокультурі, що свідчить про практичне ставлення до дійсності.

1.5.2 Семантична підгрупа «свійська худоба». Великі

свійські тварини дають людині продукти харчування (м'ясо, молоко, жир), сировину для виробництва (вовну, щетину, шкіру та ін.), вони виконують транспортну функцію, тягнуть гужові підводи. Людина, одомашнивши тварин, застосовувала селекцію і залишала найвигідніші для себе характеристики: найвитриваліших, плідних, лагідних звірів. У ході дослідження доцільно виділити в окрему семантичну підгрупу «свійська худоба», складові зооніми якої послужили мотиваційною базою для цілого пласта фразеологічних одиниць. Зазначаємо, що худоба входить у загальну біологічну систематику, відноситься до класу ссавців, загону парнокопитних, але систематизується за породами, виведеними в результаті селекції.

Ми зупинимося на найдавніших, поширених у рівнинній місцевості, у традиційному розумінні цього слова, свійських тварин, які зіграли величезне значення у розвитку людської культури, і залишаються шанованими досі, до них відносяться cow, horse, sheep, goat, pig.

Звернемося до поетапного опису тварин, що входять до лексико-семантичної підгрупи «свійська худоба» на основі низхідної прогресії, розглядаючи визначення тлумачних словників і зібраний корпус фразеологічних одиниць.

Матеріалом дослідження стали 30 ФО з компонентом *horse*, знайдених в англійській мові. Лексема *horse*, за інформацією словника Macmillan, є загальною, хоча в мові присутні гендерні та вікові відмінності: *a stallion* – жеребець, *a mare* – кобила, *a foal* – лоша [MED]. Наслідуючи схему, покладену в основу дослідження, звернемося до вивчення словникових статей.

Словник The Free Dictionary дає розгорнуту багатоаспектну дефініцію зооніма *horse* (кінь), пропонуючи пряме та переносне значення:

1. *A large hoofed mammal having a short coat, a long mane, and a long tail, domesticated since ancient times and used forriding and for drawing or carrying loads. An adult male horse is a stallion. Any of variouse quine mammals, such as the wild Asian species Przewalski's horse or certain extinct forms related ancestrally to them odern horse*.

2. *A frame or device, usually with four legs, used for supporting or holding*. [TFD].

Аналіз дефініцій дозволяє говорити про найбільш загальні асоціативні ознаки, наведені в словникових статтях, як яких виступають такі: «транспортний засіб» – «засіб для верхової їзди».

Стійкі висловлювання, зумовлені асоціативним ознакою «кінь як транспортний засіб», поширені. В англійській мові найчастіше з негативною конотацією. Наведемо приклади: *change horses in midstream* – робити великі зміни у невідповідний момент; *put the cart before the horse* – починати справу не з того кінця (літер. «поставити віз попереду коня»); *climb on high horse* – вести себе зарозуміло.

Асоціативна ознака «кінь як транспортний засіб» розкривається з іншого боку «кінь як засіб війни». Імпліцитно виражений аспект ФО, мотивований асоціативною ознакою, сягає корінням в епоху древніх битв. Кінь використовувався як забезпечення війська провіантомта як зброя: від успіхів кавалерії часто залежав результат війни. Стародавній досвід зафіксований у фразеологічних словниках: *war horse* – досвідчена людина, ветеран, *Trojan horse* – троянський кінь.

В даний час коней застосовують для охорони правопорядку під час мітингів і ходів, цікаво, що асоціативна ознака «кінь як засіб війни» є прототипічною для компонентів номінації сучасних військових пристроїв в англійській мові, наприклад, *rocking-horse scanner* – оглядова антена радіолокаційноїстанції, що коливається.

Цікаво походження ФО Trojan horse, яка використовується в ситуації, коли спочатку щось здається невинним, але в результаті виявляється поганим. Ця ФО семантично мотивована давньогрецьким міфом, який розповідає про поразку військ древнього міста Троя, і експлікує негативну конотацію. Наведемо приклад: *Instead it (the Play Station 2) is an electronic Trojan Horse, intended to smuggle in to family homes an army of functions and applications which cancurrently be performed only by computers* [Independent].

Умовно виділена асоціативна ознака «кінь як тварина для верхової їзди» обумовлена національно-специфічними традиціями англомовних країн. В англійській лінгвокультурі асоціативна ознака «кінь як тварина для верхової їзди» культурно детермінована однією з найпопулярніших розваг – конкуром. Велику Британію вважають колискою цього сучасного спорту. Королівські забіг та виїздка Royal Ascot, на яких присутня Королева Великобританії, перетворилися на міжнародну подію. Популярність кінного спорту зумовлює виникнення ФО, імпліцитно пов'язаних із забігом: *bet on the wrong horse* – прийняти неправильне рішення (поставити не на того коня); *drive a coach and horses through* – знайти якусь лазівку; *no horse in this race* – явний лідер.

Фразеологічні одиниці цієї групи характерні для політичного блоку англійських ЗМІ, отже, знаходимо приклад: *So, if the UK leaves the EU, it won't only undermine the Chinese relationship with the UK. It will also undermine Xi Jinping's image as a steady leader because he's betting on the wrong horse* [BBC].

В англійській лінгвокультурі ознака «кінь – людина» виражається порівняльними оборотами, є бівалентною та експлікує як позитивну, так і негативну конотації. Наприклад, *eat like a horse* – ненажера (негативна характеристика); *strong as a horse* – сильний, як кінь (позитивна конотація).

У семантичній підгрупі «свійська худоба» компонент-зоонім *cow* знаходиться на другому місці за фразеологічною активністю в англійській мові. Для визначення траєкторії розвитку семантики та фразеологічної продуктивності зооніму cow розглянемо словникові визначення.

В англійській мові в словнику Macmillan наведено дефініцію *cow* (корова), що складається з трьох частин: по-перше, *animal kept by farmers for its milk or meat. Male cow is called bull, female is a cow, and a young cow is a calf. Their meat is called beef. The sound a cow makes is written as moo*; по-друге, жінки з деякими тваринами, як тварина, так і антефант або *whale* – самка деяких тварин, таких як слон або кит; і останнє, з позначкою “образливе” – образне слово для жінки, особливо якщо вона погана чи недобра [MED].

Асоціативна ознака «корова як їжа» обумовлена важливим

сільськогосподарським значенням, яке відігравала корова у житті селянської сім'ї та, як наслідок, держави загалом. Ідіоматичне значення асоціативної ознаки «корова як їжа» репрезентовано за допомогою метафоричної інтерпретації компонента-зооніму. Наведемо приклади ФО: *Why buy a cow when you can get milk for free?* А *cash cow*; *milk the bull*.

Антропометрична спрямованість асоціативної ознаки яскраво виражається в контексті, а саме в інтерпретації образу адресанта та національно-культурному образі дійсності. Наприклад: *The UK- backed Libyan coast guard is running a racket in the Mediterranean Sea by turning its leg itimate power to stop migrant crossings into a cash cow, according to "victims" accounts* [Independent]

Асоціативна ознака «корова – тяглова тварина» представлена різноманітними ФО, мотивованими фенотиповими параметрами зооніма *cow*: сила, міць, витривалість. Усе це знайшло свій відбиток у наступних ФО, що описують важку працю (асоціативний ознака «тяглова тварина»): англ. *strong as an ox, (as) strong as a bull* – дуже сильний; *as patient as an ox* – дуже терплячий; *bull by the horns* –сміливо приступити до справи (взяти бика за роги).

В англійській мові ФО, мотивовані цією ознакою, реалізують позитивний відтінок значення. Процес метафоризації образу «корова – жінка» та «бик-чоловік» забезпечує дистрибуцію коннотативної та когнітивної інформації зооніма *cow*: *awkward as a cow on a crutch* – як корова на льоду (незграбний); *sacred cow* – не підлягає критиці.

Залежно від компонентів ФО, що входять до складу, зоонім *cow* може мати як позитивну, так і негативну конотацію, що видно з наведених вище прикладів.

У даній семантичній підгрупі зонім *sheep* відноситься до зоонімів з низьким ступенем продуктивності в англійській мові.

Словник "Longman Dictionary of Contemporary English" тлумачить зоонім *sheep* (вівця) наступним чином:

1. *Any of numerous ruminant mammals of genus Ovis, of family Bovidae,*

closelly related to goats, особливо O. aries, bred in anumber of domesticated varieties;

2. Leather made from the skin of these animals.

3. A meek, unimaginative, or easily led person [LDCE].

Аналіз словникових статей, емпіричний досвід та зібрана картотека ФО дозволили виділити релевантні асоціативні ознаки, включені у вторинне семантичне значення зооніма *sheep*: «беззахисна тварина» – «овеча вовна» – «свійська тварина».

Перша ознака «баран як беззахисна тварина» детермінована протиставленням у внутрішній структурі ФО з хижим звіром вовком (*wolf*) в англійській мові.

Для англійської лінгвокультури характерне не тільки протиставлення «беззахисна тварина», *a wolf in sheep's clothing* – вовк у овечій шкурі; але й протиставлення іншій домашній тварині – козі: *separate the sheep from the goats* – відокремити хороше та погане.

Наступна виділена нами асоціативна ознака – «овеча вовна», обумовлена невербальними знаками, якими є фрагменти дійсності, як колір вовни, її органолептичні властивості, які й мають інформативний характер. В англійській мові ФО, що метафорично переосмислюють асоціативну ознаку, більше. Наприклад, *white sheep* – покірний, слухняний; антонім *black sheep* – бунтівний, зіпсований. Негативна конотація ФО *black sheep* обумовлена тим, що шерсть чорної вівці складно перефарбувати в інший колір.

В англійській лінгвокультурі ми спостерігаємо явище сакралізації *sheep*, а саме ягняти, на основі сюжетів із Біблії. Наприклад, *separate the sheep from the goats, a wolf in sheep's clothing* (Євангеліє від Матвія); образ вівці (барана) має позитивну конотацію в біблійних ФО, проте його вважають тупою твариною: *to follow like sheep* – слідувати за кимось, *as silly as a sheep* – дурний, як вівця.

До початку двадцятого століття у Великій Британії велика увага приділялася виробництву та експорту високоякісної вовни. Символом багатства в Англії дотепер є мішок, набитий вовною.

Зоонім *pig* є високопродуктивним в англійській мові. Розвиток семантики значення компонента-зооніму, як і в попередніх випадках, обумовлено фенотиповими ознаками та сільськогосподарським значенням домашньої тварини.

Словник Makmillan описує *pig* як: 1. *an animal with no fur and a curly tail kept by farmers for its meat. A female pig is called a sow and a young pig is called a piglet. The meat from a pig is called pork; 2. an insulting word for someone who behaves in an unpleasant way* [MED].

Після зіставлення дефініцій словників та аналізу зібраних ФО ми можемо виділити асоціативні ознаки: насамперед свиня – це «тварина, що утримується заради використання м'яса», по-друге, – це цінний «ресурс для виробництва». Забігаючи вперед, відзначимо, що остання ознака не є релевантною мотиваційною для ФО, оскільки вона обумовлена пізнішим застосуванням у промисловості шкіри та інших частин тварини. Згідно з алгоритмом, прийнятим у цій роботі, звернемося до опису ФО з компонентом-зоонімом *pig*.

Асоціативна ознака «тварина, що утримується заради використання м'яса», експлікує негативну конотацію в англійській мові. Як відомо, щоб м'яса було багато, свиню завжди добре годують, це всеїдна тварина, не надто акуратна в їді. Ці екстралінгвістичні знання імпліцитно представлені лише на рівні внутрішньої форми ФО: *eat like a pig* – їсть як свиня, *fat as a pig* – товстий як свиня, *make a pig of oneself* – ість дуже багато та неакуратно.

Асоціація «свиня\людина» обумовлює порівняльний фразеутворюючий компонент семантики зооніма pig. Метафоричні номінації, пов'язані з описом негідної манери поведінки, емоційних станів, зумовлені цією метафорою. Негативний експресивний ефект досягається шляхом порівняння суб'єкта емоцій та компонента-зооніму *pig*: *sweat like a pig* – нервувати; *squeal like a stuck pig* – хрюкати, як свиня; *make a pig's ear of (something)* – зробити справу погано.

У Великій Британії алюзії священної книги християн Біблії наклали свій відбиток на семантичну інтерпретацію зооніма pig у стійких виразах. Так,

оскільки в Біблії свиня вважається нечистою твариною, ми знаходимо такі приклади: *happy as a pig in muck, happy as a pig in shit* – щасливий, як свиня в бруді (божевільний від щастя).

Наприклад: *An abandoned little porker is* ***happy as a pig in muck*** *after being given a new home* [BBC].

Розгляд рекурентних фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом, що належать до підгрупи «свійська тварина», показує, що зооніми *goat* (5 ФО), *camel* (5 ФО), що в англійській мові є малопродуктивними.

Наявність ФО зі згаданими зоонімами можна пояснити впливом християнства на міфологічну систему Англії, оскільки саме в Біблії згадуються *donkey*, *goat* та *camel*, крім того, колоніальне минуле Великобританії залишило свій слід у фразеології сучасної Англії.

У наступному параграфі звернемося до опису семантичної підгрупи «домашні улюбленьці (вихованці)» в англійській мові, що включають найдавніших представників: *cat* (кішка) та *dog* (собака).

1.5.3 Семантична підгрупа, яка включає компонент-зоонім «домашні улюбленьці (вихованці)». Домашні вихованці, на відміну тварин сільськогосподарського і практичного призначення, насамперед доставляють людям позитивні емоції, служать для спілкування. З давніх-давен собаки і кішки живуть поряд з людьми, їхня присутність робить життя людини емоційно комфортнішим. Пращури собаки точно невідомі, вчені висувають різні версії, так, звучать варіанти вовк, шакал чи койот. Собака допомагає людині на війні, у поліції, тонкий нюх собак дозволяє їм розшукувати наркотики та людей під завалами будівель, це незамінний помічник пастуха та охоронець будинку, засоб пересування на півночі та циркова артистка.

Залишається дискусійним питання про те, наскільки кішка відноситься до домашніх улюбленців, хоча, ймовірно, вона була одомашнена 8000 до н.е. на Близькому Сході. Кішки, як і раніше, є загадковими тваринами і зберігають звички своїх диких побратимів, полюють на птахів і гризунів і ведуть незалежний спосіб життя.

Вибір перелічених вище зоонімів з усього різноманіття сучасних домашніх улюбленців обумовлений тим, що, як було сказано вище, вони є найдавнішими домашніми вихованцями, що живуть поряд з людьми, їх значущість сприяє проекції характерних особливостей характеру людини, здатності передавати різноманітні психофізіологічні стани.

Собака – вірний супутник людини на полюванні, охоронець будинку, практично член родини. Для того, щоб проаналізувати, які ознаки *dog* є релевантними, звернемося до дефініцій лексеми в тлумачних словниках.

Словникова стаття Macmillan dictionary пропонує наступне тлумачення *dog:* 1. *an animal kept as a pet, for guarding buildings, or for hunting. A young dog is called a puppy. 2. a male dog or a male animal that belongs to the same group of animals as dogs, such as a male wolf or fox.* [MED].

Систематизація та аналіз словникових даних дозволяє говорити про зібрані ФО з компонентом-зоонімом *dog*. Найбільш важливим для носіїв досліджуваної мови є асоціативна ознака «захисник будинку»: *barking dog never bites, keep a dog and bark yourself*.

Фразеологізми з компонентом *dog* використовуються для позначення «собачої» поведінки, настрою людини, позитивних (вірність, працьовитість, сила) і негативних рис (боягузтво, злість, брехливість, голод), описування міжособистісних стосунків чи сприйняття певної події: *a dog's life* – собаче життя; *like a dog with a bone* – (триматися) як собака за обгризену кістку; *you can't teach an old dog new tricks* – горбатого могила виправить; *to work like a dog* – працювати як віл; *to lead a dog's life* – гуляти як собака на прив'язі; *to heal like a dog* – присохне як на собаці; *beware of a silent dog and still water* –у тихому болоті чорти водяться; *barking dogs seldom bite* – котра собака багато бреше – мало кусає; *a dog in the manger* – собака на сіні /ні собі ні людям; *the dog that trots about finds a bone* – вовка ноги годують; *dog eat dog* – людина людині – вовк; *a dog will not cry if you beat him with a bone* – не страши кота салом; *a living dog is better than a dead lion* – краще синиця в руках, ніж журавель в небі; *every dog has his day* – колись і на нас сонечко гляне; *to let sleeping dogs lie* –не

чіпай лихо, доки тихо.

Асоціативна ознака «собака/людина» в 90% має негативну конотацію в досліджуваній мові. Так, вона використовуються для загальної характеристики негідної, низинної поведінки людини: *look for a dog to kick*; *You can not teach an old dog new tricks; fight like cat and dog, cat-and-dog life*.

У контексті конотація може змінюватися на позитивну. Наприклад, *Electronic pets might seem pointless, але вони можуть бути smarter than you think. Sanjida O'Connell помічає артист, який вивчає old dogs useful new tricks* [Independent].

З семантики наведених фразеологічних одиниць, можна зробити висновок, що значення зооніма *dog* як фразеоформуючого компонента актуально й у описи нейтральних ситуацій.

Неодмінною умовою метафоризації є давні міфологічні цінності, створені людством у межах тієї чи іншої лінгвокультури. У фольклорі британських островів *Barghest* – чорний собака, злі духи, що приносять горе та нещастя, провісник смерті. *Hellhound* – пекельний гончак, *Church Grim* – дух, що з'являється у вигляді чорного собаки.

Наприклад, Grim з’являється в книге о Гарри Поттере: “*The Grim, my dear, the Grim!” cried Professor Trelawney, who looked shocked that Harry hadn't understood. The giant, spectral dog that haunts churchyards! My dear boy, it is an omen – the worst omen – of death!*’

Образ *hellhound* зустрічається в книгах Артура Конан Дойля «Собака Баскервілів», диявольський собака стає причиною смерті Чарльза Баскервіля. Міфологічні архетипи, таким чином, стають прообразом виникнення фразеологічного пласта, що розкриває негативну конотацію власне ФО з компонентом-зоонимом *dog*. Етнокультурний світ людини інтерпретує мовну свідомість, репрезентує погляд колективу на міфологічний образ.

Разом із собакою до домашніх вихованців відноситься кішка. Кішка – вроджений мисливець, типовий представник сімейства котячих. Кішка – це суперечлива тварина в англійській лінгвокультурі, зоонім *cat* відноситься до

продуктивних в англійській мові. Розглянемо тлумачення, подані у словниках.

У Macmillan dictionary знаходимо словникову статтю про зоонім *cat:* 1. *an animal with soft fur, a long thin tail, and whiskers, that people keep as a pet or for catching mice. A young cat is called a kitten.* 2. *a wild animal that looks like a large cat, for example a lion or tiger* [MED].

У семантичній структурі лексеми *cat* вже на етапі аналізу словникових дефініцій виділяється основна асоціативна ознака «здатність ловити мишей», яка постає як окремий випадок образу кішки-хижака. Ознака мотивована традиційною поведінковою схемою природного харчового ланцюжка, а саме тим, що кішка харчується мишами. Наведемо приклади: *keep no more cats than can catch mice* – мінімум, *play cat and mouse* – перемогти когось, обдуривши його, *when cat's away the mice will play* – без кота мишам роздолля, *cat in gloves catches no mice* (букв. кішка в рукавичках мишей не зловить) – легко не вийде досягти успіху, *a shy cat makes a proud mouse* – у боязкої кішки миша хвалька.

У процесі аналізу ФО було виділено ще одну асоціативну ознаку «ворожнеча кішки та собаки». Інстинкти, зумовлені тим, що собака є зграйною твариною сімейства псових, а кішка – одиночна істота, порушення одноосібного простору якої є неприпустимим. Наприклад: *fight like cat and dog, cat-and-dog life* – чвари, жити як кішка з собакою; *cats and dogs* – сумнівні цінні паперів.

Метафоричне перенесення на навколишню дійсність обома мовами експлікує негативні коннотативні значення. Наприклад, *«He's a fantastically talented producer, but we fight like cat and dog when we work together»* [Independent].

Беручи до уваги той факт, що семантична ознака «ворожнеча кішки та собаки» є мотивуючою для наведених вище ідіом, етимологія ФО *It's raining cats and dogs* (обр. сильний дощ) залишається дискусійною. Першоджерело приписується, за деякими відомостями, перу Джонатана Свіфта або Даніеля Дефо, згідно з іншою легендою, під час однієї з повеней під час сильних дощів з каналізації Лондона вимило трупи котів та собак.

Національно-специфічна ФО *grin like a Cheshire cat* (посміхатися) зобов'язана своєю появою класичній книзі Льюїса Керола «Аліса в Задзеркаллі». Наприклад, на сайті телекомпанії BBC дана ФО реалізується у наступному контексті: *The CEO of Mayweather Promotions has been grinning like a Cheshire cat all the way through this world tour* [BBC].

У міфології Великобританії кішка – обов'язкова супутниця відьми, крім цього відьми перетворюються на кішок, тому кішок часто вбивали, проте *black cat* – символ удачі, оскільки, за повір'ям, він уже «забрав нещастя із собою». Часи змінилися, забобони поступилися місцем здоровому практицизму, і вже в Вікторіанську епоху була виведена порода кішок, іменована британською, з щільною короткою шерстю. Понад сто років тому з'явилася мода, яка досі не проходить на кішок-службовців, які полюють за мишами навіть у королівському палаці.

Фразеологічні одиниці з компонентом *cat* – кіт / кішка репрезентують зазвичай несприятливі явища та негативні риси людини, меншою мірою – позитивні. Даний зоонім пов’язаний з такими концептами, як жадібність, хитрість, лінощі, слабкість, боягузтво, волелюбність, цікавість: *like the cat that got the cream* –(допастися) як кіт до сала; *to see which way the cat jumps* – укр. дивитися куди вітер віє (дме); *a cat in gloves catches no mice* –любиш кататися – люби і саночки возити; *as lazy as a cat* –примостився як кіт на сонці; *the cat would eat fish, but would not wet her feet* – їв би кіт рибку, а у воду не хоче лізти; *to put the cat among the pigeons* – пускати вовка до кошари; *as weak as a cat* – слабкий як кіт, *like a cat on hot bricks* – як на голках; t*he scalded cat fears cold water* –лякана ворона й куща боїться; *a cat has nine lives* – у кішки дев’ять життів; *curiosity killed the cat* – багато будеш знати – скоро постарієш.

Основну роль в англійських фразеологізмах відведено стосункам котів з мишами, котрі перебувають у стані вічної війни: *to play a cat and mouse game*; *when the cat’s away the mice will play*.

Отже, в англійській мові переважають ФО, що належать до підгрупи «домашні вихованці». Компонент-зоонім *dog* є найбільш продуктивним,

компонент-зоонім *cat* представлений набагато меншою кількістю ФО. Виділені метафоричні ознаки зумовлені особливостями поведінки тварин.

У наступному параграфі звернемося до опису групи фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом «дикі тварини» в англійській мові, попередньо розбивши їх на лексико-семантичні підгрупи, орієнтуючись на параметри біологічної класифікації: «хижаки», «травоїдні та всеїдні тварини», «плазуни та земноводні», «дикі птахи».

1.6 Семантична група фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом «дикі тварини» в англійській мові

Дистрибуція у ФО компонентів-зоонімів групи «дикі тварини» та їх роль у формуванні національно-культурної специфіки фразеологічного фонду є надзвичайно високою. У словнику української мови одне з визначень лексеми «дикий» говорить: «Який перебуває у первісному природному стані, живе на волі, не приручений, на відміну від свійського (про тварин) [Словник].

Дикі тварини самі дбають про себе та про потомство, добувають собі їжу, захищають себе на відміну від тих, кого приручила людина. Цей аспект екстралінгвістичного знання визначив дистрибуцію компонента-зооніму у ФО англійської мови. Вплив людини на ареал поширення диких тварин важко переоцінити – деякі тварини практично зникли, інші знаходяться на порозі вимирання, ареали їхнього існування скорочуються внаслідок господарської діяльності людини.

Становлення інформаційного суспільства породило циркуляцію інформації та відомості про тварин, які спочатку не жили на певній території, що стало мотиватором появи деяких ФО. Історичні ареали проживання диких тварин змінилися у зв'язку зі зростанням міст і, як наслідок, скороченням популяцій у зв'язку з діяльністю людини, проте ФО дійшли до нас із глибини

століть і зберегли національно-культурну специфіку та факт історичного розселення диких тварин.

У даному параграфі вважаємо за необхідне приділити увагу ареалу проживання диких тварин, оскільки це є важливою обставиною для появи ФО та їх якісної та кількісної різноманітності у мові. У нашому дослідженні група «дикі тварини» була розділена на 4 великі лексико-смантичні підгрупи: «хижі звірі», «травоїдні та земноводні», «плазуни та земноводні» та «дикі птахи» за способом харчування та місцем тварин у харчовому ланцюжку. Отже, розглянемо першу підгрупу «хижаки», що об'єднала у собі компоненти-зооніми *tiger, wolf, fox, bear, lion*.

2.2.1. Семантична підгрупа, що включає компонент-зоонім «хижаки». Семантична підгрупа «хижі звірі» об'єднує представників загону хижих класу ссавців. Хижі звірі мешкають по всьому світу, їхній основний спосіб харчування – полювання. Вони знаходяться на вершині харчової піраміди і практично не мають конкуренції. Хижаки як небезпечні звірі, сусідство з якими змушувало бути винятково обережними та спостережливими, завжди викликали величезний інтерес людини, цим обумовлена чисельність ФО, що включають компонент-зоонім даної підгрупи в англійській мові. Це компоненти-зооніми *tiger, wolf, fox, lion, bear*, за способом харчування відносяться до всеїдних, проте вони чудові мисливці і практично не мають ворогів.

Приступимо до розгляду зоонімів семантичної підгрупи, розташувавши компоненти-зооніми підгрупи «хижі звірі» за рівнем зниження їхньої продуктивності в англійській мові.

В англійській мові ідіом з компонентом-зоонімом *tiger* (тигр) небагато, він належить до непродуктивних, налічує менше 10 ФЕ.

У словнику англійської Macmillan підкреслюється азіатський характер *tiger*, так, пропонується дефініція: *a large Asian wild animal that has yellowish fur with black lines and is a member of the cat family. The female tiger can be called a tiger or tigress. A young tiger is called a tiger cub* [MED].

Словники детермінують загальну фенотипову ознаку, що виділяє тигра серед інших тварин – пісочно-жовтий колір шкіри з чорними смугами, дає посилання на місце проживання тигра – Азію, оскільки у Великобританії в дикій природі він не трапляється.

На основі зіставлення словникових дефініцій представимо можливі асоціативні ознаки: тигр як «хижа тварина» та «об'єкт полювання». Колір вовни, детермінований у тлумачних словниках як компонент опису фенотипу тварини, не є метафорично релевантною ознакою.

Тигр як «хижа тварина» – це основна асоціативна ознака, на основі якої з використанням екстралінгвістичних знань надалі будуть виділені супутні. На рівні внутрішньої форми ФО імпліцитна згадка якостей хижака продиктована тим, що він вважається одним із найнебезпечніших у світі у прямому та переносному значенні: *to fight like a tiger* – відважно боротися; (*as) fierce as a tiger* – лютий як тигр.

Оскільки тигр – небезпечна хижа тварина, для свого захисту люди полювали на них, тому «тигр як об'єкт полювання» – це друга асоціативна ознака: *have (or catch) a tiger by the tail* – складна проблема, потенційно сильна та небезпечна. *He who rides a tiger is afraid to dismount* – іноді небезпечніше зупинитися, ніж продовжувати.

В англійській лінгвокультурі часто з образом тигра асоціюють Китай. Наприклад, інтернет-портал *The National Interest* порівнює Китай з тигром: *Is China's Economic Power a Paper Tiger?* [The National Interest]. Газета *The Independent* один із матеріалів озаглавлює таким чином: *Year of the Tiger: The Chinese century* [Independent].

Внутрішня форма стійкого вираження *paper tiger* – безпечний противник, що виглядає грізно, побудована на імпліцитному протиставленні мощі тигра та крихкості паперу. Нині характерна політичного дискурсу, дана ФО має китайське походження і стала відома у Великій Британії та США завдяки Мао Цзедуну, який використовував її в контексті відносин з «імперіалістичним Заходом». Наприклад: *Iran is a paper tiger, a postmodern threat*…. [NYT].

Конотативне значення данної ФО – негативне.

Вовк – це хижий ссавець із сімейства псових. Вовки є одним із ключових хижаків у підтримці балансу екосистем. Історичний ареал проживання вовка покриває майже всю північну півкулю, включаючи Британські острови. Образ вовка зберігся в переказах про вервольфів, перевертнів, що приймають вовчий вигляд. В англійському словнику "Macmillan English Dictionary" було знайдено наступне визначення: 1. *any of several large carnivorous mammals of the genus Canis, of the dog family Canidae… usually hunting in packs, formerly common through out the Northern Hemisphere but now chiefly restricted to the more unpopulated parts of its range*. 2. *the fur of such an animal* [MED].

Небезпечний звір, жорстокий, жадібний, нічний – внутрішня форма ФО уточнює метафоричний образ вовка, об'єктивуючи семантику насамперед голодного хижака. Асоціативна ознака «вовк як голодний хижак» виявляється у ФО англомовних народів. Наведемо приклади: *to wolf down* – їсти жадібно, *a growing youth has a wolf in his belly* – бути голодним на емоції, енергійним, *as hungry as a wolf* – голодний як вовк.

Зоонім *wolf* – вовк символізує також жорстокість, злість, підступність, зговір лихих людей, ненажерливість: *a wolf in sheep's clothing* – вовк в овечій шкурі; *the wolf finds a reason for taking the lamb* – у сильного завжди безсилий винен; *to throw someone to the wolves* – віддати на поталу; *who keeps company with the wolf will learn to howl* – з вовками жити – по-вовчому вити; *to give never the wolf the weather to keep* – біда вівцям, де вовк пастушить; *a thief knows a thief as a wolf knows a wolf* – злодій злодія одразу пізнає.

Негативні характеристики (жадібність, голод), імпліцитно виражені у внутрішній формі ФО, у контексті гіперболізують їх. Наприклад: *It's no secret that Donald Trump ….he would wolf down "two Big Macs, two Fillet-O-Fish, and a chocolate malted."* [Independent].

В англійській лінгвокультурі в семантичній структурі біблійного стійкого виразу (*wolf in sheep's clothing*) імпліцитно протиставляється вовк як злий початок і вівця як добрий, що ФО є національно-специфічною, обумовленою

релігійним контекстом християнської моралі.

Отже, універсальними характеристиками семантики образу *wolf* в англійській є три семантичні ознаки: вовк – це хижа, підступна тварина, надзвичайно ненажерлива, яка виє ночами. Все вищеперелічене входить у загальний емотивно-оцінний компонент зооніму. Тим не менш, знаходимо приклад з позитивною конотацією, так *fine wolf* – сексуальний і бажаний чоловік.

Ареал проживання лисиці дуже широкий. Вона поширена на всій території Європи, включаючи Британські острови, відноситься до хижих ссавців сімейства псових.

Словник Macmillan пропонує розглядати таким чином: *fox – a wild animal similar to a small dog, with red-brown fur, a pointed face, and a thick tail. 2 the fur of a fox, used to make or decorate coats*. У Великій Британії *fox* (лисиця) називають *"someone who is clever at tricking people"* – людина, яка легко обманює людей [MED].

З опорою на визначення тлумачних словників було виділено універсальні асоціативні ознаки: «хижа тварина» – «хитрий звір».

Асоціативна ознака «хижа тварина» об'єктивується у внутрішній формі ФО протиставленням із зоонімом *hen* (курка). У разі «хижа тварина» реалізується з урахуванням фактичних знань у тому, що лисиця полює на курей. Це імпліцитно виражається в наступних прикладах, що реалізують негативні коннотативні характеристики в англійській мові: *don't let the fox guard the henhouse* – лисиця охороняє курник; *fox in the henhouse* – букв. лисиця в курнику, *fox is not taken twice in the same snare* –стара лисиця двічі зловити себе не дає.

Друга асоціативна ознака «хитрий звір» реалізується в контексті метонімічного перенесення на людину з позитивною конотацією: *cunning as a fox, sly as a fox, crazy like a fox* – розумний, хитрий, як лисиця.

Fox hunting (полювання на лис) – розвага аристократії Великобританії, законодавчо заборонена в 2005 році, яка передбачає цькування собаками та

переслідування лисиці верхи на конях. Спочатку, розпочавшись із простого захисту полів фермерами, пізніше *fox hunting* перетворилася на забаву аристократії, історія якої на момент заборони налічувала близько 600 років.

Отже, зоонім *fox* є зоонімом середньої продуктивності. ФО із зоонімом *fox* (лисиці) мають бівалентні конотації в англійській мові; ці універсальні асоціативні ознаки зумовлені біологічно.

У давнину ведмідь був поширений по всій північній півкулі, як і вовк, в Європі, включаючи Велику Британію та Ірландію. Проаналізуємо словникові статті мови, що досліджується. В англійській мові найбільше ФО в підгрупі «хижі звірі» містить компонент-зоонім *bear*, це найбільш продуктивний компонент-зоонім цієї підгрупи. Словник Macmillan пропонує наступну дефініцію: *any of the plant grade, carnivorous or omnivorous mammals of the family Ursidae, having massive bodies, coarse heavy fur, relatively short limbs, and almost rudimentary tails* [MED].

Аналіз словникової дефініції дозволяє говорити про те, що простежується сприйняття фенотипного образу великого звіра з короткими лапами, важким хутром та коротким хвостом. Компонент-зоонім *bear* експлікує негативну конотацію в англійській лінгвокультурі. Порівняємо такі приклади: *to be like a bear with sore head* – встати не з тієї ноги; *be like a bear with a sore head* – дуже злий, *hungry as a bear* – дуже голодний, *escape the bear and fall to the lion* – з-під ринви та на дощ; as *sulky as a bear* – злий як чорт; *to take a bear by the tooth* – без потреби наражати себе на небезпеку, лізти на рожон (негативними характеристиками як правило наділяються люди, що ризикують через дрібниці).

Зоонім *bear* часто функціонує у політичному та кримінальному дискурсі Великобританії. Розглянемо приклад із газети The Independent: *The South African parliament was always a bloody bear-garden, run by bullies and crooks who manipulated parliamentary proceedings for their own tribal ends* [Independent].

Лев – один із найдавніших зоонімних символів, ареал проживання цього звіра із сімейства котячих знаходиться в Азії та в Африці; лев вважається одним

із найбільших хижаків. У Європі леви з'явилися у XIII столітті у зоопарках, що належать королівським сім'ям. Наслідуючи алгоритм дослідження, розглянемо тлумачення зооніма *lion*, запропоновані в словниках англійської мови.

У словнику Macmillan стверджується: *lion* это *a large African wild animal with golden fur. The male lion has thick hair around its head called a mane. Mainly literary someone who is powerful, impressive, or brave* [MED].

Словники відзначають насамперед фенотипічну особливість лева – гриву, і навіть його ареал поширення – Африку. Словник також наводить позитивну коннотативну оцінку метонімічного перенесення образа лева. Отже, найбільш релевантною є асоціативна ознака «лев – хижак», що репрезентований у внутрішній формі фразеологічних одиниць: *March comes in like a lion, and goes out like a lamb* – березень приходить з бурею, а йде з теплом, *escape the bear and fall to the lion* – з-під ринви та на дощ, *throw somebody to the lions* – кинути у клвтку до левів (залишити у складній ситуації без підтримки). Було знайдено такі ФО: *lion in the path/w*ay – лев на дорозі (небезпечна перешкода), мотивовані асоціативною ознакою «лев – хижак».

Компонент *lion* пов’язаний також з такими концептами, як королівська влада, могутність, гордість, честь, розум, сила волі, хоробрість і небезпека: англ. *the lion share –левова частка*; *as brave as a lion – сміливий як лев*; *to fight like a lion – боротися як лев*; *a lion’s skin is never cheap – хочеш їсти калачі – не сиди на печі*; *the lion is not so fierce as painted – не такий страшний вовк, як його малюють*.

Наступна асоціативна ознака, виділена на етапі аналізу зібраної картотеки ФО – «рев лева»: *To roar like a lion* – голосно кричати. Для того, щоб завершити семантичний образ зооніма *lion*, створеного у Великій Британії, звернемося до історії та міфології.

Richard the Lion heart (Річард Левине Серце) – один із найвідоміших правителів Великобританії, згідно з легендами, був дуже хоробрим чоловіком, за що й отримав це прізвисько. Ця контамінація залишається релевантною і в наші дні, порівняння лева та людини експлікує позитивну конотацію: *Killed in*

Afghanistan: a man bigger than life and ***brave as a lion*** *Gary O'Donnell...* [Independent].

Лев – уособлення могутності Великобританії, у давнину левів тримали у Башті Тауер, головній вежі королівства, і лев є традиційним символом британського королівського будинку. На королівському штандарті *The Royal Banner of England* розміщені леви, *Lion* чи *British Lion* символізує Британію як могутню імперію і є збірним асоціативним образом Британської імперії.

Компоненти-зооніми групи «Дикі тварини» є яскравими репрезентантами національно-культурної картини світу. Найбільш фразеологічно активний компонент-зоонім в англійській мові – зоонім *bear* (ведмідь). Дані дослідження свідчать, що спектр характеристик, виражених зоонімами англійської мови, представлений полярними властивостями; поведінкові риси, звички тварин закріпили їх образами приватні оцінки, які суспільна свідомість об'єктивувала в аксіологічні характеристики членів соціуму. Асоціативна ознака «хижаки», детермінована у словникових статтях всіх тварин, представлених у ФО із зоонімом семантичної підгрупи «хижаки», фіксує небезпеку для життя людей.

2.2.2 Семантична підгрупа, що включає компонент-зоонім «травоїдні та всеїдні тварини». Видається логічним виділити підгрупу «травоїдні та всеїдні тварини» на противагу хижакам так, як це закладено природою. Ця підгрупа різноманітна, представники мають різні ознаки, до неї входить як найбільша тварина землі – слон, так і маленька мишка. Рослинна їжа – основа харчування тварин цієї категорії. У рамках нашого дослідження найбільш продуктивними виявилися такі тварини, що функціонують як компоненти-зооніми ФО: *mouse, elefant, rabbit, monkey*.

Як і в попередніх частинах роботи, ми описуватимемо зооніми поетапно, від найактивнішого компонента-зооніму до найменш продуктивного.

Компонент-зоонім *mouse* відноситься до найчисленнішого класу ссавців, це дрібний гризун сімейства мишачих. Вони широко поширені по всьому світу і є найближчими сусідами людей, в природі миші харчуються насінням диких та культурних рослин, завдають шкоди сільському господарству та

домогосподарствам.

В англійській мові *mouse* это *a small rodent that typically has a pointed snout, relatively large ears and eyes, and a long tail, any small mammal similar to a mouse, such as a shrew or vole. A shy, timid, and quiet person* [LDCE]. Словник дає примітку, яка стосується сфери інформаційних технологій: *a palm-sized, button-operated pointing device that can be used to move, select, activate, and change items on a computer screen* [LDCE].

У фокус метафоризації потрапляє споконвічна антиномія кішки та миші, асоціативна ознака якої була виділена в результаті аналізу зібраної картотеки ФО. Це найбільш продуктивна асоціативна ознака «миша як противник кішки»: *play cat and mouse, cat-and-mouse game* – грати в кішки-мишки; *when the cat's away the mice will play* – чують миші, що кота нема дома.

Асоціативна ознака «миша – боягузлива тварина» метафорично представлена у ФО: *Are you a man or a mouse?* яка застосовується для того, щоб підбадьорити когось.

Поглиблення метафоричної складової асоціативної ознаки відбувається з допомогою розширення асоціації «миша – дезертир», знаходимо приклади: *like rats deserting a sinking ship* – щури біжать з корабля, що тоне (дезертувати). Спостерігається метонімічне перенесення негативного ставлення до миші як до шкідника на людину: *poor as a church mouse* – бідний як церковна миша, *be (as) quiet as a mouse* – тихий як миша.

Отже, асоціативна ознака «миша – людина» загалом характеризується негативною конотацією. В англійській мові зоонім *mouse* експлікує такі якості, як непомітність, скромність, що в залежності від контексту може бути витлумачено і в позитивному сенсі.

Національно-специфічним для англійської лінгвокультури є образ Mickey Mouse, героя однойменного мультфільму, створеного Уолтом Діснеєм. ФО *Mickey Mouse around* (клеїти дурня) етимологічно сходить до мультсеріалу.

На другому місці за продуктивністю в підгрупі «травоїдні та всеїдні тварини» знаходиться компонент-зоонім *monkey*. Мавпи належать до загону

приматів, найближчих до людини тварин. За способом харчування мавпи всеїдні, але переважно харчуються рослинною їжею. Це соціальні тварини, які живуть у зграях.

Monkey у словнику Macmillan *an animal with a long tail that climbs trees and uses its hands in the same way that people do* [MED]. Ставлення до мавпи швидше зневажливе, як до комічного персонажа, вона символізує дурість і посередність. Наприклад: *to make a monkey of* – зробити посміховиськом; *monkey business* – безглузда робота; *monkey tricks* – прокази, витівки, *to throw a monkey wrench into something* – підкласти свиню.

Негативна характеристика, зумовлена специфічним образом мавпи, і неприємності, що асоціюються з нею, передаються семантикою ФО: *if you pay peanuts, you get monkeys* – букв. «якщо платити арахісом, можна отримати мавп» (обр. у компанії, де мало платять, працюватимуть низькомотивовані співробітники). У англійській лінгвокультурі підкреслюється навіть на рівні внутрішньої форми ФО ареал поширення мавпи – теплі країни: *brass monkey weather* – сильний холод. Унікальні національно-культурні характеристики мотивовані семантикою фразеоутворюючого компонента-зооніма, образ якого інтерпретується метафорично носіями мови.

Webster dictionary пропонує наступну дефініцію компонента-зооніма *elephant*: *Any of several very large herbivorous mammals of the family Elephantidae native to Africa, South Asia, and Southeast Asia, having thick, almost hairless skin, along, flexible, prehensile trunk, upper incisors forming long curved tusks of ivory, and, in the African species, large fan-shaped ears* [FD].

Перша асоціативна ознака «слон – величезна тварина» є релевантним для носіїв досліджуваної мови. Ознака метафорично представлена навіть на рівні внутрішньої форми ФО шляхом протиставлення слона і маленьких форм: *the elephant in the room* – букв. «слон у кімнаті» («проста істина, очевидний факт»), *elephant in the corner* – букв. «Слон у кутку» («незручна тема, яку всі знають»).

Великобританія є невеликою країною, тому для носіїв англійської мови в основу ставиться розмір слона, тому дана метафорична ознака є

найпродуктивнішою. Наприклад, *That agreement called for North Korea to give up its nuclear program in exchange for two light-water nuclear reactors… Some grown-up some day is going to have to look at the elephant in the corner of the room…*[NYT]

Англійці вважають, що у слона унікальна пам'ять: *have a memory like an elephant – букв. «*пам'ять як у слона» (гарна пам'ять), *an elephant never forgets – слон все пам'ятає.* Семантика ФО метафорично мотивується великою головою слона.

Наприклад: *From my elephant-like memory, there's only one encore I can remember doing* [BBC].

Таким чином, незважаючи на те, що слон не є твариною, в ареал проживання якої входять Великобританія, компонент-зоонім *elephant* демонструє середній ступінь дистрибуції. Головна фенотипічна ознака слона – його розмір – метафорично трансформується у свого роду девайс для опису особистісних характеристик людини.

Наступний компонент-зоонім – *rabbit*. Тлумачний словник Macmillan дає такі відомості: *hare – any rodent like mammal… having long ears, a divided upper lip, and long hind limbs adapted for leaping* [MED]. The Free dictionary зазначає, що *hare* і *rabbit* практично є синонімами: *similar to rabbits but having longer ears and legs and giving birth to active, furred young* [FD].

Асоціативна ознака, релевантна для носіїв мови, «заєць швидко бігає» представлена у прислів'ях і приказках: *if you run after two hares, you will catch neither* – за двома зайцями поженешся, жодного не спіймаєш; *(as) fast as a hare* – швидко як кролик (обр. швидко і боягузливо тікати); *work the rabbit's foot on* – принести удачу.

В англійській мові є великодній символ *Easter Bunny* (Великодній кролик/заєць). Приблизно в XIV столітті у Великій Британії та Америці у зв'язку з легендою про те, що перед Великоднем маленький заєць ховає в саду великодні яйця, виникла традиція дарувати дітям на Великдень марципанових кроликів та шоколадні яйця. Заєць також виступає реквізитом для циркових

вистав: *pull a rabbit out of a hat* – витягнути кролика з капелюха (зробити щось дуже неочикувано).

В англійській лінгвокультурі пласт національно-специфічних фразеологічних одиниць був мотивований книгою Льюїса Керолла «Аліса в країні див», написаної понад 150 років тому, одним із героїв яких був дивакуватий Березневий заєць: *go down the rabbit hole* – потрапити в дивну та складну ситуацію, *(as) mad as a March hare* – абсолютно божевільний. Вони залишаються популярними досі: *... It's a guided journey down a rabbit hole* [NYT].

У англійській мові найбільш продуктивним є компонент-зоонім *monkey*/мавпа (12 ФО). На другому місці знаходиться компонент-зоонім *rabbit*.

2.3 Семантична група фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом «міфологічні тварини» в англійській мові

З давніх-давен наш світ населяють різноманітні міфічні істоти, що з'явилися в процесі осмислення дійсності. Безліч казок, легенд Стародавньої Британії розповідають про ці чарівні та містичні істоти. Міфологічні істоти, пов'язані з місцевим фольклором, є унікальними національно-культурними константами світосприйняття народу. Роль анімалізму на ранній стадії розвитку людської культури була особливо великою, оскільки людина ще не відокремлювала свою свідомість від світу тварин, а тварини визначали благополуччя її життя. Звірі розташовувались на вершині ієрархічних сходів, якщо говорити про синхронічний аспект, в діахронічному – походження і навіть створення світу і людини приписувалося тваринам, а в онтологічному плані тварини були вторинною іпостассю людини, тобто перевертнями. Тварини уявного світу, які втілюють у собі могутні сили природи, стали джерелом багатьох фразеологічних одиниць.

Забігаючи вперед, відзначимо, що найяскравішими репрезентантами національно-культурної специфіки є саме ФО з компонентом-зоонімом, які належать до групи «міфологічні тварини». Ми можемо говорити про унікальність наступних зоонімів: *dragon* (дракон), *phoenix* (фенікс) та *unicorn* (єдиноріг). Асоціації та уявлення, що закріпилися історично за кожним із цих компонентів- зоонімів, зафіксовані у фразеології, казках і також у легендах Великобританії, є культурними стереотипами етносу.

Дракон – тварина, що існує в англійській міфології. Звернемося до словникових статей. Англійські тлумачні словники наводять досить короткі дефініції, тому ми наводимо словникові статті двох словників: *dragon* в “Oxford Dictionary” трактується як *(in stories) a large aggressive animal with wings and a long tail, that can breathe out fire* [Oxford Dictionary]. А словник Macmillan додає таку дефініцію: *a large imaginary creature in old stories* [MED].

В англійській лінгвокультурі присутні референції на китайського дракона, так було знайдено ФО: *feed the dragon* – робити бізнес у Китаї або працювати там (посилання на символ дракона, з яким часто асоціюється держава Китай). Наприклад, *The on-going strength of Chinese economic growth has huge real-world implications for business, not least the producers of the commodities that feed the Chinese dragon* [Independent].

Як було зазначено в дефініції словника, англійський дракон видихає дим, це вогненний звір, таким чином, даною мотивуючою ознакою обумовлена поява наступних ФО: *chase the dragon* – курити, мабуть, може бути мотивовано також хвилеподібними рухами хвоста, *got the dragon* – погане дихання. Обидві ФО мають негативну конотацію.

Асоціативною ознакою, зазначеною у словнику, є те, що *dragon* – небезпечна та агресивна тварина: *tickle the dragon's tail* – гратись з вогнем, *sow (or plant) dragon's teeth* – букв. «сіяти драконові зуби» (обр. робити щось, щоб запобігти небезпеці, але безрезультатно). Остання ФО мотивована грецькою легендою про те, що посаджені драконові зуби перетворилися на армію.

Наприклад, про війну в Іраку в газеті The Independent писали таке: *The*

Americans are so wing dragons' teeth in Iraq [Independent].

Отже, семантичне значення зооніму *dragon* (дракон) продовжує збагачуватися, залишаючись актуальним уже протягом багатьох століть, компонент-зоонім трансформується у зв'язку з сучасними реаліями, оновлюючи семантику ФО, що включають його до свого складу.

Толковий словник "Macmillan dictionary" дає визначення *phoenix* як *an imaginary bird in ancient stories that lives for 500 years and then burns to death, with a new phoenix rising from the ashes when the flames are gone* [MED].

В англійській лінгвокультурі птицю *phoenix* представляють дивовижним розумним і яскравим птахом, що живе на сході. Красива легенда, що новий *phoenix* (фенікс) народжується з попелу, послужила основою єдиної фразеологічної одиниці*: a phoenix rising from the ashes* – «ніби фенікс відродитися з попелу» (розпочати нове життя). *Some say he will not complete his second term. But we have heard these threats before, and we have written Mr Zuma's political obituary, only for him to re-emerge like a rising phoenix from the ashes* [BBC].

Як бачимо, в англійській мові зооніми групи «міфологічні тварини» мають невелику фразеологічну продуктивність.

2.4 Типологічні особливості фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом в англійській мові

Найменування тварин дають багатий матеріал для дослідження національно-культурної специфіки їх функціонування як сенсоутворюючих компонентів фразеологічних одиниць. Пошук універсальних закономірностей сприйняття під час аналізу зібраного матеріалу має проводитися з урахуванням особливостей національного світогляду носіїв англійської мови.

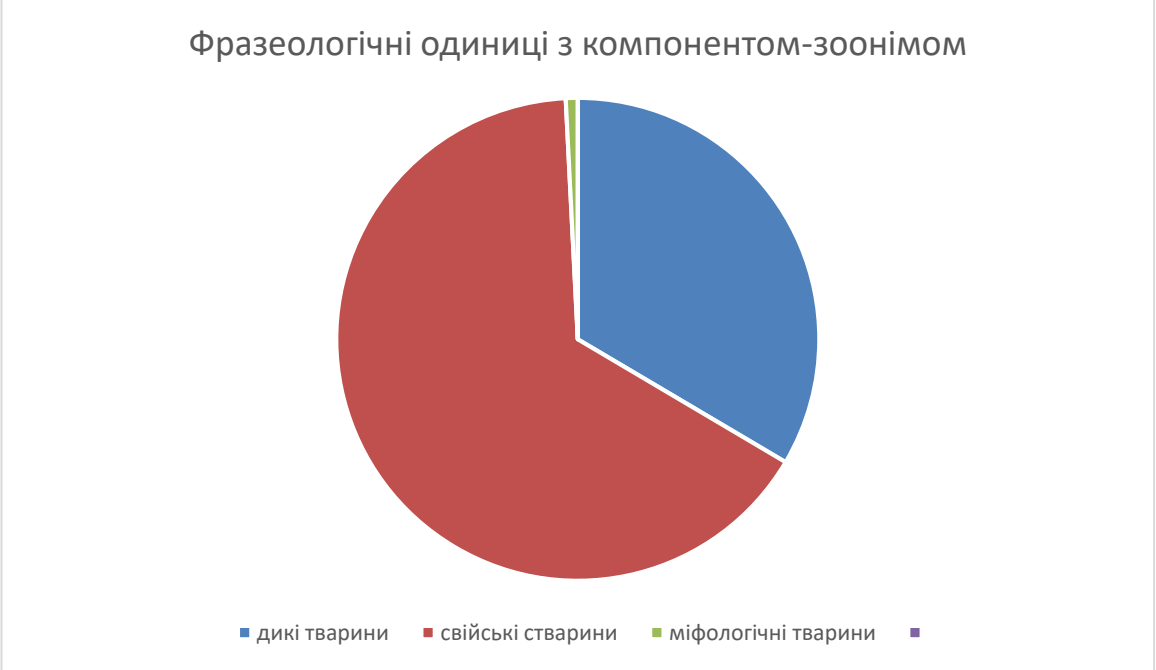
На основі аналізу зібраного матеріалу було виявлено найбільш

продуктивні підгрупи, а також проаналізовано їх кількісний склад.

У англійській мові група ФО «дикі тварини» становила 33,5% від загальної кількості, ФО групи «свійськи тварини» – 65,7%, а ФО групи «міфологічні тварини» – 0,8% від загальної кількості ФО. Таким чином, найбільш фразеологічно активним в англійській мові є компонент-зоонім свійські тварини.

Для наочного розподілу кількості ФО розглянемо діаграму (*Рисунок 2.1*):

Рисунок 2.1 – *Розподіл фразеологічної активності компонентів-зоонімів у семантичних групах в англійській мові*

Як видно з аналізу, проведеного у 2 розділі дослідження, частота вживання компонентів-зоонімів, що належать до різних тематичних груп, різна, отже, ми можемо говорити про різний рівень фразеологічної продуктивності компонента-зооніму.

Компонентам-зоонімам, що функціонують у ФО, властива подвійна природа: вони характеризуються лінгвістичними та екстралінгвістичними параметрами, відповідно були виділені такі екстралінгвістичні фактори:

1) біологічні (фенотипічні) та поведінкові особливості тварини (забарвлення вовни, розмір, тип харчування та ін характеристики);

2) географічний фактор: ареал розповсюдження тварини;

3) значення тварини у сільськогосподарській діяльності людини;

4) лінгвокультурний фактор: особливості розвитку народу (релігія, економіка та зв'язки з іншими народами).

ФО з компонентом-зоонімом метафорично переосмислюють особистісні характеристики людини, а саме:

1) зовнішній вигляд: *paper tiger* – безпечний противник;

2) фізичний стан: *spring chicken* – наївний юнак/дівчина;

3) інтелектуальні характеристики: *have memory like an elephant, an elephant never forgets* – слон ніколи забуває; *crazy like a fox* – розумний, хитрий як лисиця;

4) особливості характеру: *chicken-hearted* – боягузливий;

5) емоції: as cross/surly/sulky as a bear – дуже злий.

ФО з компонентом-зоонімом описують соціально-рольові характеристики людини:

1. Політичні можливості: *big frog in a small pond* – бути важливою фігурою у маленькому суспільстві, *little frog in a big pond* – маленька людина у вищому суспільстві.

2. Економічний стан: *a cash cow* - приносити хороший прибуток, *poor as a church mouse* – дуже бідний.

3. Вік: *spring chicken* – наївний юнак/дівчина, *war horse* – ветеран.

4. Професійний стан: *keep a dog and bark yourself* – не працюй за свого підлеглого.

Емотивні характеристики компонентів-зоонімів виражають національно-культурну специфіку англійської мови. Різні народи по-різному оцінюють події, що відбуваються, так, при вивченні зібраної картотеки ФО були відзначені такі тенденції:

1. В англійській лінгвокультурі ми спостерігаємо високу частоту репрезентації негативних якостей людини.

2. Конотації зоонімів у складі фразеологічних одиниць можуть не співпадати з образом тварини, що склалася у свідомості нації, внаслідок впливу

семантики ФО як неподільного поєднання на одиничний зоонім, а також впливу інших компонентів-зоонімів.

3. Зоонім як компонент ФО висловлює різні аспекти сутності іменованої тварини, релевантні для носіїв мови та обумовлені сформованим образом тварини в культурі народу (так, кролик може бути дурним, смішним).

Отже, фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом дуже різноманітні та є національно-культурними константами, що відбивають специфічні особливості світосприйняття народу. Зооніми мають підвійну природу і можуть бути антинонімічними за своєю суттю. Їхнє специфічне семантико-символічне світосприйняття зумовлене особливостями мови та менталітету народу.

ВИСНОВКИ

Фразеологічні одиниці є репрезентантами лінгвокультурологічних особливостей мови як неподільні, відтворювані, образні лексичні єдності. Фразеологічна одиниця - це відтворювана загальновживана мовна одиниця, цілісна за своїм значенням і складена з двох і більше повнозначних слів. Дослідження, присвячені лінгвокультурологічним особливостям фразеології, дозволяють нам говорити про велику теоретичну базу, проте дискусійними залишаються питання виявлення національно-культурної специфіки ФО у різних мовах. Зазначені обставини мотивують вивчення окремих компонентів ФО, зокрема фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом.

Національно-культурна специфіка фразеологічних одиниць зумовлена не лише зовнішньою своєрідністю, власне структурою, а й внутрішнім чином, пов'язаним із фоновими знаннями та національною пам'яттю носіїв мови. Як пріоритетний термін лінгвокультурології, релевантний для опису об'єкта цього дослідження, виступає поняття «зооніма», яке описується як первинна номінація будь-якого звіра чи домашнього вихованця, крім того, саме воно не містить жодних додаткових асоціацій. Сам термін, на нашу думку, корелює з термінами «анімалізм», «анімалістичний компонент», «зоолексема».

Вторинне лексичне значення зоонімів обумовлено самою системою мови, етномовною специфікою, а також контекстом та ситуацією вживання. У компонентів-зоонімів, що функціонують у складі ФО, переважає вторинне лексичне значення, оскільки актуалізується національна специфіка сприйняття тваринного світу, що історично склалася.

Компонент-зоонім в англійській мові є широким семантичним пластом, який у рамках даного дослідження був умовно розподілений за наступними семантичними групами: «домашні тварини», «дикі тварини» та «міфологічні тварини». У свою чергу, група «домашні тварини» була поділена на підгрупи: «домашній птах», «домашню худобу», «домашні вихованці». Група «дикі

тварини» складається з 2 підгруп, розділених згідно з традиційною біологічною класифікацією: «хижаки», «травоїдні та всеїдні тварини». Структура кожної підгрупи є ієрархічною, причому розподіл компонентів-зоонімів усередині підгрупи в досліджуваних мовах нерівномірно, що визначає неможливість їх структурованого опису, покладаючись лише на мовні дані. Найрелевантніші для носіїв мови компоненти-зооніми представлені численними прикладами ФО, активними в сучасних державних ЗМІ.

Проведення аналізу групи ФО, що містить компонент-зоонім «домашні тварини», показало, що діапазон семантичних метафоричних ознак є досить широким, дана група є найбільш численною в англійській мові. Основним мотиватором виникнення метафоричних ознак у цій групі послужила корисність тварин у сільському господарстві, їх близькість до людини, роль в його благополуччі і навіть особливості їх поведінки.

Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом виступають як мотивовані номінації, що мають позитивну або негативну конотацію. Аналіз фактичного матеріалу та лексикографічних даних показує, що всі метафоричні ознаки детерміновані фенотиповими ознаками.

Підсумовуючи сказане вище, відзначимо, що аналіз зібраного матеріалу із залученням екстралінгвістичного знання дає можливість зробити висновок, що національно-культурна специфіка зоонімів визначається низкою екстралінгвістичних факторів: розташуванням країни, умовами життя народу, його звичаями та традиціями, історією, релігією та суспільно-політичним устроєм. Все це закріплює за зоонімами національно-специфічну конотацію та зумовлює їхню продуктивність.

На закінчення відзначимо, що подальше дослідження фразеологічних одиниць із компонентом-зоонімом може проводитися на основі включення в дослідження дистантних мов, що дозволить виявити універсальні риси у сприйнятті тварин з позиції зіставного аналізу, а також описати їх національно-специфічні риси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л. Є. Жаргонні фразеологізми в мові сучасної української періодики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2021. № 1. С. 10–17.

2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харьків : Вид-во при Харк. держ. ун-ті, 2007. 256 с.

3. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород : Ужгородський державний університет, 2019. 176 с.

4. Баран Я. А. Фразеологія : знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Вінниця : Нова книга, 2018. 256 с.

5. Васильків З. Символіка фольклорного образу : ідеографічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія : журналістика*. 2013. № 22. С. 376–395.

6. Васильченко В. М. Генетичні зв'язки української обрядової фразеології з етнічною культурою. *Дивослово*. 2017.№ 6. С. 37–44.

7. Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології [монографія]. Ужгород : ФОП Сабов А.М., 2018. 463 с.

8. Гнатюк Л. Я. Лінгвокультурний і функційно-прагматичний аспекти антропоцентричних фразеологізмів на матеріалі одно- і різноструктурних мов (української, російської, польської, англійської). *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 37. С. 13–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2014_37_3 (дата звернення: 12.06.2024)

9. Голоднова Є. Десемантизація елемента ‘собака’ / “Hund” як компонента сталих народних порівнянь і фразеологізмів української та німецької мов. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 263–267. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_54 (дата звернення: 5.01.2024)

10. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин» *Мовознавство*. 2013. № 6. С. 61–68.

11. Гордій О. М. Корпусні лінгвістичні дослідження і фразеологія. *Наукові записки; Серія «Філологічна» : матеріали міжнародної науковопрактичної конференції «Міжкультурна комунікація: мова-культура – особистість»*. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. № 45. С.14–17.

12. Григошкіна Я. В., Буточкіна Є. К. Зооморфні фразеологізми в англійській та українській мовах. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету*. 2016. Том 2. С. 222–234.

13. Дем'яненко Н. Б. Семантична структура фразеологізмів з компонентом «птах» у польській, українській та російських мовах. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2010. Вип. 12. С. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_12_10 с. 52–111 (дата звернення: 13.02.2024)

14. Демиденко О. П. Мовні репрезентанти анімалістичних символів україномовної та англомовної лінгвокультур. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 59. С. 63–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_59_23 (дата звернення: 3.04.2024)

15. Доброльожа Г. М. Образна парадигма фразеологізмів з компонентом собака. URL: http://eprints.zu.edu.ua/1747/1/04dgmfks.pdf (дата звернення: 5.07.2024)

16. Дубравська З. Р. Зооніми як окремі лексичні одиниці та як компоненти сталих виразів. *Молодий вчений.* 2018. №55.1. С. 51–54.

17. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 920 с.

18. Загоруйко А. М. Зоонім «собака» та особливості його функціонування у лінгвокультурному просторі різних народів. *Мовні і концептуальні картини світу*. 20183. № 46 (1). С.552–559.

19. Каян І. Л. Фразеологічні синоніми у сучасній англійській мові (на матеріалі фразеологізмів з компонентом-зоонімом. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістик*и. 2015. Випуск 7. С. 69–76.

20. Коваленко Н. Д. Фразеологія в українському діалектному мовленні. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. 404 с.

21. Ковбасюк Л.А. Фразеологічні одиниці з компонентом "кольороназва" як елементи національно-мовної картини світу (на матеріалі німецької та англійської мов). *Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст.* 2015. Вип.7. Київ : Вид. центр КНЛУ. С. 267–273.

22. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження. *Молодь і ринок*. 2011. № 3. С. 128–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_3_29 (дата звернення: 25.04.2024)

23. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Академія, 2006. 464 с.

24. Кривенко Г. Л. Зоосемізми в англ. та укр. мовах : семантико-когнітивний і функціональнопрагматичний аспекти: автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.17. Київ : Київський національний лінгвістичний ун-т, 2006. 20 с.

25. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 158 с.

26. Левченко О. П. Принципи зооцентризму у фразеотворенні. *Проблеми зіставної семантики*. Київ : КДЛУ, 2021. С. 206–209.

27. Маркова Д. Фразеологізми з компонентом серце на позначення негативних почуттів (на матеріалі української, польської, англійської та німецької мов). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 3. С. 113–116. URL: https://rgf.eenu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/22. (дата звернення: 5.08.2024)

28. Марковська А. В. Антропоцентризм у фразеологізмах сучасної німецькомовної та україномовної преси. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2015. Вип. 13. С. 101–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_19. (дата звернення: 23.07.2024)

29. Маслова Т.С. Зооніми у фразеологізмах на позначення зовнішніх рис людини. URL: https://www.nauka.com/12_ENXXI_2010/Philologia/64622.doc.htm. (дата звернення: 6.10.2024)

30. Мороз О. А. Фразеологічні одиниці з компонентом «власне ім'я» в сучасній українській мові: структурно-семантичний аспект : дис... канд. філ. наук: 10.02.01. Донецьк : Донецький національний університет, 2022. 288 с.

31. Нагорна О. О. Етнокультурні особливості семантики англ. фразеологізмів (на мат. британського варіанту англ. мови) : автореф. дис. …канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса : Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2008. 21 с.

32. Неровня Н. М. Фразеологізм, його синоніми і варіанти. *Культура слова*, 2021. №28. С. 45–47.

33. Панченко О. І. Фразеологізми з компонентом-зоонімом в українській та англійській мовах. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія Філологія*. 2014. №66, С. 111–114.

34. Салата І.А. Особливості семантичного й прагматичного аспектів зооморфних фразеологізмів в англійській та українській мовах. *Філологічні студії*. 2010. №5. С. 57–64.

35. Сіденко Н. Г. Поняття фразеологічної усталеності : ґенеза розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2015. Випуск 23. Херсон : ХДУ. С. 92 – 102.

36. СУОТ – Словник української ономастичної термінології / уклад.: Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова Харків : Ранок-НТ, 2012. 255 с.

37. Тимощук Н. М. Фразеологізми з компонентом-орнітонімом у лексичній системі англійської мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*. 2019. № 2. С. 249–256. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2019_2_22. (дата звернення: 5.06.2024)

38. Швачко С. О. Інтерлінгвальні аспекти фразеологічних одиниць в англомовному та україномовному дискурсах (на матеріалі числівників). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка. 2011. № 56. С. 26–31.

39. Юзьвяк О. О. Національно-культурна специфіка зоонімів на прикладах фразеологічних одиниць української, англійської та французької мов. *Молодий вчений*. 2015. № 6(2). С. 105–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_6(2)__28 (дата звернення: 4.03.2024)

40. Ball W. J. A. Practical Guide to Colloquial Idioms. London: Longman, Green and Co., 2015. 258 p.

41. Cacciari C., Tabossi P. Idioms : Processing, Structure, and Interpretation. USA : Psychology Press. 2020. 358 p.

42. Colin N. English and Swedish Animal Idioms. A Study of Correspondence and Variation in Content and Expression. URL: https://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:5163/FULLTEXT01.pdf. (accessed: 12.08.2024)

43. Croft W., Cruse, A.D. Cognitive Linguistics. URL: https://coehuman.uodiyala.edu.iq/uploads/LONG-NAMES-FILES/William%20Croft,%20D.%20Alan%20Cruse-Cognitive%20Linguistics%20(Cambridge%20Textbooks%20in%20Linguistics)-Cambridge%20University%20Press%20(2004).pdf (accessed: 3.04.2024)

44. Espinal T.M., Mateu, J On classes of idioms and their interpretation. *Journal of Pragmatis*. 2010. № 42. P. 1397–1411. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378216609002471 (accessed: 5.05.2024)

45. Everaert M. Idioms : structural and Psychological Perspectives. London : Lawrence Erlbaum Associates, 2020. 312 p.

46. Fillmore C. J. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions : the Case of Let Alone. URL: https://www.jstor.org/stable/414531 (acccessed: 4.06.2024)

47. Giora R. On Our Mind : Salience, Context, and Figurative Language. URL: https://www.researchgate.net/publication/279237229_On_Our_Mind_Salience_Cont

ext_and_Figurative_Language (accessed: 09.09.2024)

48. Glucksberg S., Matthew, S. Understanding Figurative Language : From Metaphors to Idioms. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780198027126_A23604947/preview-9780198027126_A23604947.pdf (accessed: 11.12.2023)

49. Gramley S., Pätzold, K. M. A Survey of Modern English. London : Routledge, 2004. 457p.

50. Green M, Evans, V. Cognitive linguistics an introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd., 2006. 830 p.

51. Huiqiong D., Weiwei C., Yidan G. Cultural Metaphor and Translation Strategies in English and Chinese Animal Idioms. *Journal of Language Teaching and Research*. 2014. Vol. 5, №. 6. P. 1292–1300.

52. Katz A.N., Everaert M., Erik-Jan van der Linden. Idioms : structural and Psychological Perspectives. URL: https://www.academia.edu/29623523/Idioms_Structural_and_psychological_perspectives (accessed: 13.02.2024)

53. Lakoff G. More Than Cool Reason : A Field Guide to Poetic Metaphor. Chicago : University of Chicago Press, 2005. 230 p.

54. Lakoff G., & Johnson, M. Metaphors we live by. Chicago : University of Chicago Press. 2020. 278 p.

55. Li Zhang. The Translation of English Animal Idioms from the Perspective of Intercultural Communication. *2nd International Conference on Social, Education and Management Engineering*. URL: https://www.researchgate.net/publication/313883892_The_Translation_of_English_Animal_Idioms_from_the_Perspective_of_Intercultural_Communication. (accessed: 12.11.2023)

56. Ma Tiechuan. Cause Analysis of Different Culture Image in English and Chinese Animal Idiom. *Asian Journal of Humanities and Social Sciences (AJHSS)*. 2015. Volume 3. Issue 1. P. 10–19.

57. Moon R Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach.

Oxford : Oxford University Press, 2018. 352 p.

58. Philip G. S. Collocation and connotation : A Corpus-Based Investigation Of Colour Words In English And Italian School of English. URL: https://www.academia.edu/1092870/COLLOCATION_AND_CONNOTATION_A_Corpus_Based_Investigation_Of_Colour_Words_In_English_And_Italian. (accessed: 23.11.2023)

59. Sapir E. Language : An Introduction to the Study of Speech. URL: https://www.gutenberg.org/ebooks/12629 (accessed: 4.05.2024)

60. Wierzbicka A. Understanding Cultures Through Their Key Words. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Understanding_Cultures_Through_Their_Key.html?hl=ru&id=p3Q8DwAAQBAJ&redir_esc=y (accessed: 23.07.2024)

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

61. АУФС – Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. Київ : Т-во «Знання», 2005. 1056 с.

62. Словник UA. URL: https://slovnyk.ua (дата звернення: 28.05.2024)

63. BBC. URL: www.bbc.com (accessed: 3.04.2024)

64. FD – The Free Dictionary. URL: www.thefreedictionary.com (accessed: 25.06.2024)

65. Independent. URL: https://www.independent.co.uk (accessed: 10.12.2023)

66. LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English. URL: https://www.ldoceonline.com (accessed: 12.11.2024)

67. MED – Macmillan English Dictionary. URL: https://www.macmillanenglish.com/ua/dictionary (accessed: 12.11.2024)

68. NYT – The New York Times. URL: http://www.nytimes.com (accessed: 27.02.2024)

69. Oxford dictionary. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com (accessed: 05.02.2024)
70. The National Interest. URL: https://nationalinterest.org (accessed: 30.09.2024)

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the study is phraseological units that include zoonym components in the English language.

The object of the work can be defined as structural-semantic and national-cultural features of phraseological units with a zoonym component in the English language.

The main aim of the paper consists in study of English phraseological units containing animal names (zoonyms), as well as in establishing the content diversity, contrastive value and national features of the use of zoonyms in phraseological units. It determined the accomplishment of such objectives as:

– consider theoretical issues of modern linguoculturology and phraseology;
– clarify the relationship between the concepts of zoonym, zoologism, zoomorphism, zoomorph, zoosemism, animalistic component, animalism, zoonym component and zoonymic component;
– identify linguistic and extralinguistic factors that influence the national-specific perception of zoonyms.

The zoonym component in English is a broad semantic layer, which in the framework of this study was conditionally divided into the following semantic groups: “domestic animals”, “wild animals” and “mythological animals”. The structure of each subgroup is hierarchical, and the distribution of zoonym components within the subgroup in the studied languages is uneven, which determines the impossibility of their structured description, relying only on linguistic data. The most relevant zoonym components for native speakers are represented by numerous examples of phraseological units active in modern state media.

Key-words*: zoonym, national identity, semantics, structure, phraseological unit, character*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Куракова Аделіна Олександрівна, студентка 2 курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти kurakova@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Фразеологічні одиниці з компонентом-зоонімом в англійській мові: структурно-семантичний та лінгвокультурологічний аспекти» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата 1.12.2024 Підпис _____ Куракова А.О.